

Nr 205.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1944.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över social-ärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

GUSTAF.

Gustav Möller.

F ö r s l a g
till
L a g
om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa.

Härigenom förordnas som följer:

Inledande bestämmelse.

1 §.

Med sinnesslö förstås i denna lag den, som på grund av bristande förståndsutveckling icke kan tillgodogöra sig folkskolans vanliga undervisning eller hjälpundervisning. Med bildbar sinnesslö avses den, som är mottaglig för sådan teoretisk eller praktisk undervisning, som meddelas i sinnesslöskola.

Från lagens tillämpning undantages sinnesslö, som är intagen å sinnessjukhus eller staten tillhörig anstalt för sinnesslöa.

Om handhavandet av bildbara sinnesslöas undervisning och vård.

2 §.

Det åligger landsting och stad, som ej deltagar i landsting, att draga försorg om att bildbara sinnesslöa inom landstingsområdet eller staden erhålla undervisning och vård enligt i denna lag eller med stöd därav meddelade föreskrifter. För sådant ändamål skall för varje landstingsområde och för varje stad, som nyss sagts, finnas genom landstingets eller stadens försorg upprättad *centralanstalt* med erforderligt antal platser. Två eller flera landsting och städer må förena sig om gemensam centralanstalt.

3 §.

Centralanstalt skall omfatta:

- a) *upptagningshem* för sinnesslöa barn, som ej börjat skolan;
- b) *skolhem* med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern;
- c) *arbetshem* för ytterligare utbildning i praktiskt hänseende av dem, som avslutat skolundervisningen i skolhemmet.

Där genom överenskommelse med enskilt upptagningshem, skolhem eller arbetshem omhändertagandet av de sinnesslöa ordnats på tillfredsställande

sätt, äger medicinalstyrelsen medgiva befrielse från skyldighet att anordna hem av motsvarande slag.

I den mån så lämpligen kan ske, må behovet av skolplatser tillgodoses genom inrättande av externatskola eller externatplatser vid skolhem.

4 §.

Överinseendet över rikets centralanstalter utövas av medicinalstyrelsen.

Under medicinalstyrelsen utövas tillsynen över anstalterna av inspektören för sinnesslövärd. Undervisningen vid anstalterna skall därjämte vara underkastad den pedagogiska inspektion, som Konungen bestämmer.

Centralanstalt skall stå under ledning av en av landstinget eller stadsfullmäktige i stad, som ej deltagar i landsting, utsedd styrelse. Vid centralanstalt skola läkare och föreståndare finnas anställda.

Om inskrivning i sinnesslövanstalt.

5 §.

Finnes barn, som intagits eller anmälts till intagande i folkskola, vara sinnesslött skall skolstyrelsen, där det icke kan anses uteslutet att barnet är bildbart, föranstalta om att ansökan genom vårdnadshavarens försorg göres om barnets inskrivning vid vederbörande centralanstalt. Skolstyrelsen göre ock anmälan om förhållandet till barnavårdsnämnden.

Det åligger barnavårdsnämnden att vidtaga de åtgärder, som äro påkallade för att alla bildbara sinnesslöa barn i skolåldern erhålla sådan undervisning och vård, som avses i denna lag, och äger nämnden, där vederbörande vårdnadshavare underlåter att ingiva ansökan till centralanstalt, att själv göra dylik ansökan.

Där skäl därtill äro må med ingivande av ansökan anstå, dock högst till dess barnet fyllt nio år.

6 §.

Ansökan om inskrivning å centralanstalt skall insändas till dess styrelse eller föreståndare och vara åtföljd av

- 1) åldersbetyg;
- 2) av läkare utfärdat utlåtande angående den sinnesslöes förståndsutveckling;
- 3) uppgifter rörande den sinnesslöes levnadsförhållanden;
- 4) där den sinnesslöe undervisats i folkskola, redogörelse av vederbörande lärare för dennes iakttagelser rörande barnet.

7 §.

Finner centralanstaltens läkare efter samråd med föreståndaren vid granskning av ansökan om inskrivning vid anstalten barnet vara sinnesslött och att barnet är bildbart eller med hänsyn till sin förståndsutveckling bör provas i fråga om bildbarhet, skall läkaren meddela beslut om barnets inskrivning vid anstalten.

Finnes barnet på grund av vanart eller lyte eller annan dylik omständighet böra intagas å anstalt, som avses i 1 § andra stycket, må i stället ansökningen vidarebefordras till sådan anstalt.

Centralanstalt må föranstalta om där inskrivet barns vård å annan lämplig sinnesslöanstalt men skall i dylikt fall barnet anses alltjämt vara inskrivet vid centralanstalten och stå under dess tillsyn.

8 §.

Vid centralanstalt inskriven må överflyttas till annan centralanstalt i den mån ändring av den inskrivnes mantalsskrivningsort därtill föranleder.

Om utskrivning m. m.

9 §.

I upptagningshem må sinnesslö kvarbliva högst intill dess han fyllt tolv år.

I skolhem intagen elev skall kvarbliva därstädes, så länge hans förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen därtill föranleder, dock högst åtta år.

Bildbar sinnesslö, som avslutat undervisningen i skolhem, skall därefter i arbetshem fortsätta utbildningen i praktiskt hänseende, där ej åtgärd, som i 10 § sägs, finnes omedelbart kunna vidtagas.

10 §.

Sinnesslö, som avslutat undervisningen i skolhemmet, må utackorderas i familjevård eller försöksutskrivas till enskilt hem, där lämplig vård och betryggande tillsyn kunna beredas. Den som utackorderats eller försöksutskrivits må, där så finnes erforderligt, överflyttas till annat hem eller återintagas i anstalten.

Under ferierna må skolelev i den utsträckning, som finnes lämplig, vistas i enskilt hem, där lämplig vård och betryggande tillsyn kunna beredas.

Beslut om åtgärder, som i denna paragraf avses, fattas av centralanstaltens styrelse eller, efter dess bemyndigande, av anstaltens föreståndare. I fall, som avses i 7 § tredje stycket, må styrelsen ock, efter medgivande av inspektören för sinnesslövården, bemyndiga föreståndare för annan anstalt att meddela dylika beslut beträffande där intagen sinnesslö.

11 §.

Den som befinnes icke vara sinnesslö samt sinnesslö, som befinnes vara obildbar, må ej utan medgivande kvarhållas å centralanstalt.

Bildbar sinnesslö, som är inskriven vid centralanstalt, må ej därifrån definitivt utskrivs före tjuguetts års ålder, där ej fråga är om överflyttning till annan anstalt, som i 1 § andra stycket eller 8 § sägs, eller det visas att den sinnesslöe beredes tillfredsställande vård och uppfostran på annat sätt.

Bildbar sinnesslö må ej utan medgivande kvarhållas å centralanstalt efter fyllda tjuguetts år.

Det ankommer på centralanstaltens läkare att efter samråd med föreståndaren fatta beslut om definitiv utskrivning.

12 §.

Utskrivning må påkallas av den sinnesslöe själv, om han fyllt aderton år, ävensom av hans förmyndare och vårdnadshavare. Utskrivning må ock beslutas av centralanstaltens läkare utan särskild framställning.

13 §.

Det åligger föreståndare vid centralanstalt att föra register över dem, som utskrivits från anstalten, samt att, där de ej överflyttats till annan anstalt, i den mån så utan större svårighet kan ske hålla sig underrättad om deras vistelseort och levnadsförhållanden. Föreståndaren skall ock, där så erfordras, bistå de utskrivna med råd och hjälp.

Beträffande utskriven skall vad i 8 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

14 §.

Vård av sinnesslö, som är inskriven vid centralanstalt, skall vara kostnadsfri från det den sinnesslöe inträtt i skolåldern till dess han fyllt tjuguet år, dock att anstalten äger att såsom ersättning för vårdskostnaden uppbära den sinnesslöe tillkommande folkpension, invalidunderstöd eller barnbidrag.

Om besvär och handräckning.

15 §.

Har läkare vid centralanstalt meddelat beslut om inskrivning av sinnesslö vid anstalten eller lämnat framställning om utskrivning utan bifall må envar, som enligt 12 § äger påkalla utskrivning, genom skriftlig framställning hänskjuta frågan till sinnessjuknämndens prövning.

16 §.

I andra fall än i 15 § sägs må klagan över beslut rörande inskrivning, utskrivning och överflyttning till annan anstalt föras hos medicinalstyrelsen. Över beslut, varigenom inskrivning vägrats, må klagan föras förutom av den, som saken rör, av vederbörande skolstyrelse och barnavårdsnämnd.

17 §.

Underlåter någon att efterkomma beslut om inskrivning vid centralanstalt är vederbörande polismyndighet skyldig att på begäran av barnavårdsnämnd eller anstaltens föreståndare lämna nödig handräckning för beslutets verkställande. Handräckning må dock ej lämnas, med mindre tjugu dagar förflutit från det beslutet delgivits vederbörande vårdnadshavare och det visas, att beslutet icke inom nämnda tid överklagats. Dock må sinnessjuknämnden i ärende, som dragits under dess prövning, förordna att beslutet skall verkställas i avbidan på ärendets slutliga avgörande.

18 §.

Polismyndighet vare ock skyldig att på begäran av föreståndare för centralanstalt lämna nödig handräckning för återförande till anstalten av där inskriven, som olovligen undanhåller sig från anstalten.

Särskilda föreskrifter.

19 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945, dock att föreskrifterna i 2 § icke skola äga tillämpning förrän den dag, Konungen förordnar.

I övrigt skola följande övergångsbestämmelser gälla:

Intill dess centralanstalt anordnats skall vad i lagen föreskrives beträffande dylik anstalt i stället i tillämpliga delar gälla landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, tillhörigt skolhem med därtill eventuellt anslutet upptagnings- eller arbetshem. Finnes ej skolhem, skall vad nu sagts gälla externatskola, där sådan finnes.

Finnes i stad varken skolhem eller externatskola skola, i den mån så är möjligt, de uppgifter, som enligt lagen ankomma på centralanstaltens styrelse och föreståndare, i stället fullgöras av barnavårdsnämnden och de uppgifter, som åligga läkare vid centralanstalt, i stället fullgöras av vederbörande stadsläkare.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Härigenom förordnas, att 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

3 mom. Om vissa på barnavårdsnämnden eller dess ordförande ankommande åtgärder är stadgat i lagarna om äktenskaplig börd, om barn i äktenskap, om adoption, om barn utom äktenskap, om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, om förmynderskap, om förskottering av underhållsbidrag till barn, om socialregister samt om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa ävensom i 14 kap. 45 § strafflagen, i lagen om särskild förundersökning i brottmål och i förordningen om mödrahjälp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

¹ Senaste lydelse se SFS 1939: 324.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars
1944.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga om *lagstiftning rörande vård av bildbara sinnesslöa* samt anför:

Inledning.

Sinnesslövården har i vårt land hittills blivit föremål för laglig reglering endast i ringa omfattning. Sinnessjuklagen den 19 september 1929 är emellertid enligt uttrycklig bestämmelse (7 §) tillämplig även å sinnesslöa. På grund härav kunna sinnesslöa intagas å sinnessjukhus, då behov härav föreligger, och bliva då underkastade sinnessjuklagens bestämmelser, innefattande bl. a. rätt till tvångsvis kvarhållande till dess utskrivning sker. Vissa anstalter, som äro särskilt avsedda för vissa kategorier sinnesslöa, ha även förklarats vara sinnessjukhus. Beträffande åtskilliga andra anstalter, där sinnesslöa åtnjuta vård eller undervisning, har däremot icke sådant förordnande givits, och i fråga om dessa äger sinnessjuklagen icke tillämpning. Icke heller frågan, vem skyldigheten att ombesörja vård och undervisning av sinnesslöa åligger, har erhållit någon författningsmässig reglering. Emellertid ha landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, utan att någon laglig skyldighet härtill förelegat, i stor utsträckning upprättat anstalter för vård och utbildning av sinnesslöa, i första hand avsedda för de s. k. bildbara sinnesslöa. Denna landstingens verksamhet har understötts genom statsbidrag. Sinnesslöa ha vidare omhändertagits å ett stort antal enskilda anstalter av olika slag, vilka även åtnjuta statsbidrag. Slutligen har staten upprättat anstalter för vissa slag av sinnesslöa, särskilt svårskötta och sådana med komplicerat lyte. De befintliga anstalterna äro emellertid ej tillräckliga att mottaga alla sinnesslöa, som äro i behov av anstaltsvård. Så t. ex. vårdas många sinnesslöa barn i hemmen och gå i de allmänna folkskolorna, ehuru de sakna

förmåga att tillgodogöra sig den undervisning, som där meddelas. Frågan om en laglig reglering av sinnesslövärderna och en omorganisation av densamma efter fastare riktlinjer har därför länge varit aktuell. Den är emellertid av vittutseende natur och kräver för en rationell lösning bl. a. realiserandet av tämligen betydande byggnadsföretag. Jag är därför icke beredd att nu upptaga denna fråga i dess helhet utan vill för närvarande endast till behandling upptaga frågan om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa och reglering av landstingens skyldighet att omhändervårderna av ifrågasvarande sinnesslöa. I annat sammanhang ämnar jag även upptaga frågan om statsbidrag till byggande av anstalter för nämnda ändamål.

Gällande bestämmelser och tidigare behandling av frågan.

De sinnesslöa pläga indelas i bildbara (imbecilla) och obildbara (idioter). De bildbara sinnesslöa kunna i förevarande sammanhang närmast definieras som sådana, vilka på grund av bristande förståndsutveckling icke äga förmåga att tillgodogöra sig undervisningen i folkskolorna med deras hjälpklasser, men som genom särskild för dem lämpad undervisning kunna bibringas en viss grad av kunskaper och färdigheter. De efterblivna barn, för vilka hjälpklassundervisningen är avsedd, bruka icke hänföras till sinnesslöa utan benämnas debila.

Enligt gällande folkskolestadga föreligger skolplikt för alla barn från och med det kalenderår, under vilket de fylla sju år. Något undantag finnes icke föreskrivet för sinnesslöa barn, dock att barn som saknar erforderlig fattningsgåva för att förvärva det fulla kunskapsmått, som enligt gällande reglemente bör inhämtas, kan det oaktat erhålla tillstånd att avgå från skolan, dock icke förrän det år, då barnet fyller 14 år. Befriade från skyldighet att bevista undervisningen i folkskolan äro vidare barn, som åtnjuta tillfredsställande undervisning vid offentlig läroanstalt, enskild skola eller i hemmet. Enligt särskilda författningsbestämmelser föreligger slutligen skolplikt för blindade och dövstumma barn vid särskilda, för sådana barn avsedda internatskolor. Sinnesslöa barn, som icke tillhöra någon av de båda sistnämnda kategorierna och icke heller omhändertagits å någon anstalt för sinnesslöa, skola däremot principiellt åtnjuta undervisning i folkskola.

De olägenheter, som äro förenade med de sinnesslöas undervisning i folkskolan, ha länge varit föremål för uppmärksamhet. Redan 1893 föranstaltade sålunda Kungl. Maj:t i anledning av framställning från riksdagen om en kommittéutredning i denna fråga. Utredningen resulterade i ett följande år afgivet betänkande med förslag till »Förordning angående andesvagas undervisning». I detta betänkande, där beteckningen andesvaga användes för de sinnesslöa, föreslogs att landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, skulle åläggas att föranstalta om undervisning åt sådana barn, som på grund av bristande fattningsgåva icke kunde tillgodogöra sig den undervisning, som meddelades i folkskola. Skolplikt skulle föreligga för alla andesvaga barn i skolåldern med undantag av sådana, vilka på grund av sjukdom eller av an-

nan anledning icke lämpligen kunde intagas i skola. Föräldrar skulle dock äga rätt att enskilt sörja för erforderlig undervisning, om de sådant föredroge. Skolåldern skulle i regel räknas från och med det år, under vilket barnet fyller 7 år, och skulle normalt räcka 8 år efter intagning i skola. I händelse av tredska skulle barnen genom skolrådets försorg skiljas från föräldrarna och översändas till andesvagskolan. För att underhålla och vidare utbilda de andesvagas i skolan förvärvade arbetsfärdighet samt stödja deras religiösa och sedliga liv ålades skoldistriktet vidare att anordna arbetshem, särskilt för män och särskilt för kvinnor, av erforderlig omfattning. Den fortsatta utbildningen i arbetshemmen skulle dock icke vara obligatorisk.

Kommittén beräknade det erforderliga antalet skolplatser för andesvaga till 1 000 eller något mer än dubbelt så många som de vid denna tidpunkt redan befintliga platserna. Därjämte beräknades ett behov av något över 400 arbetshemsplatser. Statsbidrag förutsattes skola utgå till driften vid såväl andesvagskolor som arbetshem.

Huvudsakligen på grund av farhågor att den föreslagna organisationen skulle innebära en alltför tung ekonomisk belastning för landstingen blev emellertid kommittéförslaget icke genomfört. Däremot medförde utredningen det resultatet, att statsbidragen till anstalter för sinnesslöa avsevärt höjdes genom beslut av 1897 års riksdag. Bidragen till sinnesslöskolor fördubblades och därjämte beviljades bidrag även till arbetshemmen, vilket dittills icke utgått.

Under de följande årtiondena genomfördes därefter en betydande ökning av antalet platser i sinnesslöskolorna dels genom tillkomsten av nya skolor och dels genom utvidgning av redan befintliga. År 1915 uppgick sålunda antalet skolplatser till något över 1 000.

I detta sammanhang må även nämnas, att landsting och stad utanför landsting enligt 40 § fattigvårdslagen ålagts att i fattigvårdsfall slutligen ansvara för kostnaden för vård å anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka, om kostnaden ej kan uttagas av den vårdade eller av försörjningsplikting. Enligt lagen den 2 maj 1919 om lindring i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka har landsting och stad utanför landsting skyldighet att lämna bidrag till kostnaden för dylik vård även i fråga om mindre bemedlade.

Några åtgärder för genomförande av den i 1893 års betänkande föreslagna skolplikten för de sinnesslöa vidtogos dock icke på länge av statsmakterna. I anledning av framställningar dels från sjunde svenska sinnesslövårdsmötet år 1916 och dels av 1918 års riksdag (efter motion nr II: 265) beslöt emellertid Kungl. Maj:t den 28 maj 1920 att tillkalla sakkunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag beträffande lagstiftning om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa och fallandesjuka ävensom i fråga om det för sådan lagstiftnings genomförande nödiga anstaltsväsendet.

1920 års sakkunniga funno, att en nödvändig förutsättning för genomförandet av skolplikt för sinnesslöa vore, att först frågan om omhändertä-

gande av sådana sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunde intagas i de vanliga sinnesslöskolorna, bringades till lösning. De sakkunniga upptogo därför först denna fråga, vilket så småningom ledde till att staten övertog vården av dessa sinnesslöa. Två anstalter för vanartade sinnesslöa barn tillkommo sålunda, den ena för gossar i Salbohed (1922) och den andra för flickor i Vänersborg (1924). Vid denna tid ordnades även frågan om vård av bildbara blinda sinnesslöa barn genom att dessa omhändertogs vid en statsanstalt i Lund för blinda med komplicerat lyte. De sakkunniga upptogo vidare till behandling frågan om beredande av erforderligt antal anstaltsplatser för sinnesslöa epileptiska barn. Även detta var en nödvändig förutsättning för genomförande av skolplikt för de bildbara sinnesslöa barnen, då det alltsedan 1878 gällt, att epileptiska barn ej få mottagas i statsunderstödd sinnesslöskola. Innan de sakkunniga hunnit slutföra denna uppgift blevo de emellertid i november 1922 upplösta i samband med den i anledning av dåvarande kristid vidtagna åtgärden att i stor utsträckning indraga kommittéutredningar. 1920 års sakkunniga fingo sålunda aldrig tillfälle att ingå på den centrala frågan om skolplikt för de bildbara sinnesslöa i allmänhet.

Frågan om beredande av erforderligt antal platser för de epileptiska sinnesslöa har därefter bringats till lösning genom utvidgning av Vilhelmsro epileptikeranstalt samt dennas övertagande av staten.

Sedermera ha förnyade framställningar till Kungl. Maj:t om genomförande av obligatorisk skolplikt för sinnesslöa barn gjorts dels 1935 av Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka och dels av 1937 års riksdag (i anledning av motion nr II: 107). Den 30 oktober 1941 uppdrog därefter Kungl. Maj:t åt ordföranden i nämnda förening, professor emeritus Alfred Petré och inspektören för sinnesslövården Anna-Lisa Annell att såsom sakkunniga — efter undersökning rörande antalet barn i skolåldern, som prövades böra intagas å uppfostringsanstalt för sådana sinnesslöa barn, vilka icke vore fallandesjuka eller blinda, ävensom beträffande antalet platser å dylika, statsunderstödda anstalter, vilka i första hand borde avses för nämnda barn — upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de åtgärder, som kunde vara erforderliga för att, utan tillbaksättande av vårdmöjligheterna för andra sinnesslöa, bereda nu ifrågavarande barn plats å uppfostringsanstalt.

De sålunda utsedda sakkunniga ha därefter den 21 april 1943 avgivit betänkande rörande sinnesslövårdens organisation (Statens offentliga utredningar 1943: 29), innefattande bl. a. förslag till lag om sinnesslövården.

De sakkunnigas utredning.

Skälen för genomförandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa.

De sakkunniga sammanfatta de skäl, som tala för att de sinnesslöa skiljas från folkskolorna och beredas särskild för dem avpassad undervisning på följande sätt:

Under nuvarande förhållanden, då föräldrar och målsmän till de sinnesslöa barnen — fränsett i de fall, där inskridande för barnets omhändertagande kan

ske jämlikt barnavårdslagen — kunna bestämma om dessa skola intagas i sinnesslöskola eller få sin undervisning inom folkskolan, komma många sådana defekta barn att gå kvar uti denna. Detta blir emellertid till stor skada både för dem själva och för hela skolundervisningen överhuvud taget. I den mån läraren i en klass med ett eller flera sinnesslöa barn sysselsätter sig med dessa barn, vilket han ju icke kan underlåta, blir detta ett för undervisningen av de normala barnen störande moment på samma gång det lägger en onödig börda på läraren. Närvaron av ett sinnesslött barn i en vanlig skolklass verkar sålunda i hög grad tyngande för undervisningen i denna.

Såväl 1932 års seminariesakkunniga som 1940 års skolutredning ha i betänkanden angående åtgärder för särskild undervisning och omvårdnad av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren framhållit behovet av att skolplikt för bildbara sinnesslöa barn införes.

För de sinnesslöa barnen själva medför deras skolgång i vanlig skola alls icke den nytta, som därmed avses, i det att de ej kunna följa den vanliga undervisningen och denna därför ger föga resultat, medan detta kan bli ett helt annat om det sinnesslöa barnet får åtnjuta undervisning i sinnesslöskola. Det är sålunda intet ovanligt att ett sinnesslött barn, som under årtal deltagit i folkskoleundervisningen utan att ha kunnat lära sig läsa, efter överflyttning till sinnesslöskola snart nog lär sig både att läsa och skriva.

Orsakerna till att undervisning av sinnesslöa barn i för dem avsedd specialskola ger vida bättre resultat än deltagande i folkskoleundervisningen äro flera. Då det sinnesslöa barnet vid undervisningen är i behov av en mera personlig kontakt med läraren och en mera individualiserande behandling, har det först och främst sin stora betydelse att klasserna i en sinnesslöskola äro vida mindre än i en vanlig skola. I sinnesslöskolan ha klasserna sålunda i allmänhet ej mer än högst 14 elever, medan klasserna inom folkskolan väl ofta har mer än det dubbla antalet. Vidare är undervisningen i sinnesslöskolan av helt annan art, avpassad efter barnets lägre intellektuella ståndpunkt. Det tages sålunda först och främst hänsyn till att det sinnesslöa barnet ej har samma förkunskaper som det normala barnet utan därför i skolan först måste lära sig mycket som de normala barnen lära sig av sin dagliga erfarenhet i hemmet. I sinnesslöskolan börjas sålunda med sinnesövningar, att lära barnen färger, m. m. som ej är behöfligt i en vanlig skola. Och även i fortsättningen meddelas undervisningen i sinnesslöskolan, med hänsyn till de sinnesslöa barnens förlängsammade och begränsade fattningsförmåga, bristande förmåga till abstrakt tänkande, o. s. v., efter helt andra metoder än i en vanlig skola, den är mera åskådlig, gives gärna formen av lek, o. s. v. Undervisningen i sinnesslöskolan tar sålunda sikte på att få det sinnesslöa barnet trots sin ringa begåvning intresserat av undervisningen, medan ett sådant barn i en vanlig skola helt naturligt ej kan få något intresse för undervisningen, då det märker att det ej har förmåga att följa med i denna och finner sig härutinnan vara underlägsen sina kamrater. Oförmågan att följa den i skolan meddelade undervisningen framkallar dessutom ej sällan hos barn demonstrativ olust mot arbetet och tar sig uttryck i ängslan, svårighet att vara stilla, benägenhet för okynne, bråkighet och t. o. m. vanart. Icke sällan visar det sig att ett sådant i skolan besvärligt barn blir lätthanterligt och stillsamt, då det kommer i en för barnet lämpad omgivning.

För övrigt torde det ej vara ovanligt att de sinnesslöa barnen trivas dåligt i en vanlig skola icke endast på grund av nu nämnda omständigheter utan även av den anledningen att de normala barnen i sitt personliga umgänge med dem låta dem känna sin överlägsenhet och ej sällan behandla dem illa och giva dem sådana glåpor som fåne, idiot o. d. Redan det förhållandet att de i sinnesslöskolan hava kamrater, med vilka de äro jämbördiga i intellektuellt hänseende, gör att de trivas här bättre och äro mera tillgängliga

för undervisning. Slutligen har det för sinnesslöskolans resultat med sina elever givetvis en stor betydelse, att denna i allmänhet har lärarinnor, som erhållit särskild utbildning för undervisning i sådan skola.

Att det sinnesslöa barnet kommer till sinnesslöskolan är för övrigt av synnerligen stor betydelse redan från den synpunkten att dennas viktigaste uppgift icke är att meddela teoretiska kunskaper utan att lära eleverna praktiskt arbete av varjehanda slag. I sinnesslöskolan torde sålunda i allmänhet halva undervisningstiden ägnas åt olika slag av handaslöjd och annat praktiskt arbete, och när fråga är om sådana sinnesslöa, som visa sig oförmögna att följa med i den teoretiska undervisningen sådan denna meddelas i sinnesslöskolan, ägnas hela undervisningstiden åt de praktiska övningarna. Erfarenheten har också visat att en sinnesslös, som ej ens i sinnesslöskola kan lära sig att läsa, dock kan bli mycket skicklig i praktiskt arbete, såsom t. ex. vävning. Även i fråga om sådana sinnesslöa, vilka äro mottagliga för teoretisk undervisning, är det emellertid av största vikt att de i skolan få lära så mycket praktiskt arbete som möjligt, då de sinnesslöa barnen i allmänhet i hemmet ej kunna bibringas nämnvärda praktiska färdigheter. Då vidare föräldrar ej sällan sakna förmåga att uppfostra ett sinnesslött barn och ett sådant därför i hemmet ofta blir disciplinärt och självsvåldigt, medan det i sinnesslöskolan snart nog brukar kunna bibringas disciplin och ordning, är det även av detta skäl av största vikt, att de sinnesslöa barnen vid inträde i skolåldern överlämnas till en för sådana barn avsedd internatskola.

Slutligen är det med hänsyn till den kommande livsföringen av stor betydelse att bildbara sinnesslöa barn i tid bli omhändertagna inom sinnesslövården och ej få fullgöra skolgången inom folkskolan. Icke sällan komma de efter skoltidens slut, då de äro oförmögna att genom arbete av något slag försörja sig själva, att alltmera förfalla till ett asocialt levnadsätt med vagabondage och kriminalitet som slutstadium, även om de ursprungligen alls icke hade visat några vanartstendenser. Genomförandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, varmed garanti vunnes att alla sådana barn bleve i unga år omhändertagna av samhället, skulle därför vara ägnat att i hög grad förekomma asocialitet och kriminalitet hos sinnesslöa.

Behandlingen av de sinnesslöa efter skolålderns slut.

De sakkunniga övergå härefter till frågan om fortsatt utbildning å arbetshem av de sinnesslöa efter skolålderns slut och framhålla, att det visat sig föreligga ett behov av bestämmelser om rättighet att kvarhålla de bildbara sinnesslöa i anstalterna efter skolutbildningens slut även mot vederbörande föräldrars och målsmäns vilja. De sakkunniga erinra om att 1894 års betänkande angående sinnesslövården utgått från att de bildbara sinnesslösas vistelse å sinnesslöanstalten kunde begränsas till fem år utöver den egentliga skolundervisningen men att erfarenheten visat, att denna tid i många fall är alltför kort. Med anledning härav hade också rätten till statsbidrag för arbetshemselever, vilken 1897 begränsats till att avse högst fem år, redan år 1904 utsträckt att gälla utan annan tidsbegränsning än den av behovet betingade.

De sakkunniga fortsätta härefter:

Villkoret för att den bildbare sinnesslöe efter avslutad undervisning och utbildning i sinnesslöskolan skall kunna få återvända till föräldrahemmet bör vara att detta är gott och att det kan bereda honom tillfälle till sysselsättning med sådant arbete, som han under anstaltsvistelsen lärt sig. Detta är nämligen förutsättningen för att han icke skall mista den en gång förvärvade

arbetsförmågan och därmed alltmera förslöas. I allmänhet är det goda lantbrukarhem på landet, som bäst lämpa sig för att taga hand om bildbara sinnesslöa efter genomgången skolutbildning. Tyvärr förekommer det emellertid allt som oftast att även i stad bosatta föräldrar vilja hemtaga sina sinnesslöa barn, sedan de genomgått sinnesslöskolan. Detta innebär emellertid en stor risk, då livet i staden är mera komplicerat och fyllt av frestelser än det på landet och då tillgången på sådana sysselsättningar, som lämpa sig för den sinnesslöe, är sämre. Risken för moraliskt förfall och en mer eller mindre asocial livsföring är för dessa stadsbarn stor, även om föräldrahemmet icke i och för sig är dåligt. Erfarenheten visar dessutom, att det främst är de undermåliga föräldrarna, som äro mest angelägna att få taga hem sina i sinnesslöskola intagna barn sedan skolgången är avslutad. Bland de å anstalterna för asociala imbecilla intagna finnas också åtskilliga, som varit intagna i sinnesslöskola och där ej visat någon vanart men efter att ha blivit hemtagna därifrån förfallit till asocialitet och kriminalitet.

Förutom de brotts- och asocialitetsförebyggande skälen för omhändertagande redan i skolåldern av de sinnesslöa och möjligheten att genom lämplig utbildning göra dem åtminstone partiellt arbetsföra och härigenom skapa förutsättningen för dem att fylla en plats i livet, är det för genomförandet av en sund befolkningspolitik nödvändigt att få en obligatorisk registrering av de sinnesslöa till stånd för att få möjlighet att i nödvändiga fall genom steriliserande operation förhindra dem att fortplanta sig. De sinnesslöa äro icke lämpliga att omhändervårdas vårdnaden av barn och särskilt bland de bildbara sinnesslöa är ärftlig belastning för psykisk undermålighet vanlig.

Genom frånvaron av registrering av de sinnesslöa i tidig ålder undandraga sig många samhällets kontroll så länge att de redan ingått äktenskap eller i icke legaliserad förbindelse satt barn till världen innan ingripande sker. Erfarenheten från medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd visar att av omkring 1 000 ansökningar om sterilisering eller abort som inkommit under de 9 första månaderna 1942 avsågo 108 gifta eller förut gifta personer, i giftermålsbalkens mening sinnesslöa. Av dessa hade 40 en intelligensålder av eller under 10 år, 11 en intelligensålder av 8 år eller därunder och 2 en intelligensålder av 6—7 respektive 6 år. De på anstalt intagna kunna ej heller steriliseras i önskvärd utsträckning så länge rätt saknas för anstaltsledningen att mot de anhörigas önskan kvarhålla sinnesslö på anstalten.

I och med genomförandet av en lagstiftning, som ger sinnesslöanstaltarnas ledning full befogenhet att bestämma om den sinnesslöe efter skolgångens slut skall få hemtagas, blir det däremot möjligt att ställa sterilisering som villkor för utskrivningen. Med särskild sinnesslölagstiftning av här angiven art skulle sålunda vinnas att syftet med steriliseringslagen vad de sinnesslöa angår uppnåddes.

Den befintliga anstaltsorganisationen.

De sakkunniga framhålla, att frågan om de åtgärder, som krävas för införandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, nära sammanhänger med frågan om omhändertagande av övriga kategorier sinnesslöa, samt att i detta sammanhang givetvis den frågan uppstår sig, huruvida den redan befintliga organisationen för vård av de sinnesslöa helt eller delvis bör bibehållas eller om en ny organisation bör byggas upp. Med anledning härav har utredning verkställts rörande nu befintliga anstalter av olika slag, disponibelt platsantal och utvidgningsmöjligheter. Ur denna utredning må här följande anföras:

Inom sinnesslövården finnas tre typer av anstalter, skolhem, arbetshem och vårdhem. *Skolhemmen* mottaga bildbara sinnesslöa barn mellan 6 och 12 års ålder. Genom särskild för de sinnesslöa anpassad såväl teoretisk som praktisk undervisning söker man uppöva och utveckla de sinnesslösas förståndsgåvor, dana deras karaktär, bibringa dem elementära kunskaper och lära dem förvärva praktiska färdigheter. I skolhemmen få eleverna kvarstanna högst 8 år.

I *arbetshemmen* fortsättes elevernas uppfostran och utbildning i praktiskt hänseende och gives lämplig yrkesutbildning. Från skola och arbetshem kunna många elever återvända ut i livet antingen till platser i enkla yrken eller till sina egna hem eller till familjevård i andra enskilda hem och på så sätt helt eller delvis försörja sig. Åtskilliga arbetshemselever bli dock i behov av att under längre tid eller för alltid kvarstanna på arbetshem och kunna där under ledning och tillsyn ofta utföra goda arbetsprestationer inom ett begränsat arbetsområde, ehuru de sakna förmågan att reda sig själva ute i livet.

På *vårdhemmen* omhändertagas obildbara sinnesslöa, vilka förbli i behov av anstaltsvård hela livet igenom. En särställning intaga dock vårdhemmen för sinnesslöa småbarn. Hos barn under skolåldern är det ofta svårt att avgöra huru höggradig sinnesslöheten är och dessa småbarnsavdelningar få därför i viss mån typen av observationsavdelningar, där såväl bildbara som obildbara barn vårdas.

Skolhemmen kunna i vissa fall ersättas av särskilda *externatskolor* för sinnesslöa. Detta förutsätter emellertid, att ett tillräckligt stort antal elever (20 à 25) finnes, som lämpligen kunna undervisas i en dylik skolform och tillika ha sina hem i närheten av skolan. Denna skolform är därför praktiskt användbar endast i större och medelstora städer.

Ehuru någon laglig skyldighet för landstingen att anordna skolor för bildbara sinnesslöa icke förelegat ha de, alltsedan statsbidrag för sådant ändamål började utgå 1878, efter hand anordnat dylika anstalter så att från och med 1916 varje landsting har egen sinnesslöskola eller del i sådan.

Av *städer*, som ej deltaga i landsting, har Göteborg internatskola för sinnesslöa barn tillsammans med Göteborgs och Bohus län och dessutom egen externatskola för sådana barn. Av övriga i landsting ej deltagande städer har endast Malmö internatskola, medan Norrköping och Stockholm ha externatskola för sinnesslöa barn. Att Stockholm ej blivit i behov av internatskola beror emellertid därpå, att det av Föreningen för sinnesslöa barns vård 1870 öppnade skolhemmet för sinnesslöa barn — i början förlagt till själva Stockholm men sedermera flyttat till Slagsta vid Fittja — med företrädesrätt mottager sinnesslöa barn från Stockholms stad. Denna förening, vilken har ytterligare en, till Sävstaholm i Vingåker förlagd, sinnesslöskola av vanlig typ, fast avsedd endast för gossar, har förbundit sig att i sina sinnesslöskolor mottaga även barn från Gävle stad, som saknar sinnesslöskola. Hälsingborg, som jämväl saknar sinnesslöskola av någon art, brukar vid behov använda sig av den i Askim utanför Göteborg befintliga internatskolan för sinnesslöa barn, Betaniahemmet.

Förutom de nu nämnda finnas ytterligare fyra enskilda sinnesslöskolor. Den ena av dessa, Anna Geijers minnes barnhem, vilken är avsedd för något högre stående sinnesslöa barn, mottager med företrädesrätt barn från Uppsala län. De övriga av dessa enskilda sinnesslöskolor äro av mera speciell art. Den ena, Charlottendals skolhem i Gnesta, som innehaves av Föreningen för sinnesslöa barns vård, är avsedd för sinnesslöa barn med talfel, medan de andra två äro avsedda för psykopatiska sinnesslöa barn. Av dessa innehaves den ena, Hammarbo skolhem i Tungelsta, vilken är avsedd för gossar, likaledes av Föreningen för sinnesslöa barns vård, medan den andra, Söderhaga skolhem, vilken är avsedd för flickor, äges av en särskild stiftelse.

För fallandesjuka sinnesslöa barn, vilka ej få mottagas i de vanliga sinnesslöskolorna, finnes av gammalt en enskild internatskola, Margaretahemmet vid Knivsta, anordnad av föreningen med samma namn. Den ännu något äldre skolan för fallandesjuka sinnesslöa barn, Vilhelmsro, har där emot — som redan i det föregående nämnts — numera övertagits av staten. I dessa epileptikerskolor mottagas emellertid även epileptiska barn, som icke äro sinnesslöa men på grund av sina anfall icke kunna bevista de vanliga skolorna.

Som tidigare nämnts har staten upprättat skolor för övriga kategorier sinnesslöa barn, som icke få mottagas i de vanliga sinnesslöskolorna, nämligen blinda sinnesslöa, vilka utgöra majoriteten uti den till Lund förlagda anstalten för blinda med komplicerat lyte, och vanartade sinnesslöa, för vilka två skolor finnas, en för gossar, förlagd till Salbohed, och en för flickor, förlagd till Vänersborg.

Platsantalet i sinnesslöskolorna och beläggningen av desamma samt antalet exspektanter vid 1942 års ingång framgår av sammanställningar å s. 16 —17.

Det sammanlagda platsantalet vid samtliga skolor för sinnesslöa barn är 2 539. Frånräknas de statliga och enskilda skolorna, som ha till uppgift att omhändertaga vissa speciella grupper av sinnesslöa — vanartade, fallandesjuka och blinda samt sinnesslöa med talrubbningar eller psykopati — återstå 2 127 godkända platser, av vilka 291 för externa elever och 1 836 för internatelever. Vid ingången av år 1942 voro 1 496 skolelever intagna i internatskolorna av vanlig typ och 212 sökande anmällda dit. Det befintliga platsantalet skulle alltså, så långt behovet hittills genom anmälningar givit sig tillkänna, vara tillräckligt, om icke en del av platserna i skolhemmen ständigt voro fagna i anspråk av arbetshemselever. Det med sådana i skolhemmen belagda platsantalet är nämligen större än antalet exspektanter till sinnesslöskolorna.

Att elever i sinnesslöskolorna efter avslutad skolgång i viss utsträckning fått bo kvar i dessa anstalters skolhem beror därpå att det icke varit möjligt att få alla från sinnesslöskolorna utgångna, som icke lämpligen kunnat hem-sändas, placerade i arbetshem, då denna gren av sinnesslövärderna alltjämt är otillräckligt utvecklad. Sedan det vid 1897 års riksdag blivit beslutat att statsbidrag finge utgå även till arbetshem för sinnesslöa, dröjde det åtskillig tid, innan landstingen började anordna sådana, och det finnes landsting, som ännu icke iordningställt något arbetshem för sinnesslöa.

I. Externatskolor för sinnesslöa barn.

	Platsantal	Beläggning	Exspektanter
Stockholms stads externatskola för sinnesslöa	170	124	—
Göteborgs » » » »	63	63	—
Norrköpings » » » »	50	38	—
Summa	283	225	—

Därjämte hava 4 externatplatser beviljats vid Västerbottens läns sinnesslöskola och likaledes 4 externatplatser vid Anna Geijers minne. Därmed blir alltså platsantalet för externa elever ökat till 291 med en beläggning vid ingången av år 1942 med 233 skolelever.

II. Internatskolor för sinnesslöa barn.

				Plats- antal	Beläggning med			Exspek- tanter
					skol- elever	manliga arbets- hems- elever	kvinnliga arbets- hems- elever	
A) Av landsting och av städer, som ej deltaga i landsting, anordnade sinnesslöskolor.								
Stockholms	läns	sinnesslöskola		55	55	—	—	7
Uppsala	»	»		51	47	—	4	4
Södermanlands	»	»		53	44 ¹	—	16	4
Östergötlands	»	»		80	79	—	1	12
Smålands	»	»		100	86	4	10	24
Blekinge och Gotlands	»	»		75	51	2	22	1
Kristianstads	»	»		68	52	2	14	1
Malmöhus	»	»		107	83	4	20	35
Malmö	stads	»		30	20	—	10	3
Hallands	läns	»		62	42	11	9	1
Göteborgs och Bohus läns								
samt Göteborgs	stads	»		142	109	15	13	7
Älvsborgs och Skaraborgs	läns	»		132	131	1	—	15
Värmlands	»	»		89	67	—	20	3
Örebro	»	»		60	44	1	15	7
Västmanlands	»	»		56	49	1	6	5
Kopparbergs	»	»		72	58	—	14	1
Gävleborgs	»	»		71	71	—	—	11
Västernorrlands	»	»		99	65	9	25	8
Jämtlands	»	»		54	53	—	1	7
Västerbottens	»	»		91	66	1	24	15
Norrbottnens	»	»		38	38	—	—	4
Summa				1 585	1 310	51	224	175

¹ Av dessa bo 7 gossar å arbetshemmet.

	Plats- antal	Beläggning med			Exspek- tanter
		skol- elever	manliga arbets- hems- elever	kvinnliga arbets- hems- elever	
B) Enskilda sinnesslöskolor.					
1) av vanlig typ					
Slagsta skolhem	123	96	5	22	11
Sävstaholms »	79	50	29	—	11
Betaniahemmets »	37	28	—	9	13
Anna Geijers minnes »	12	12	—	—	2
Summa	251	186	34	31	37
2) av speciell typ					
Charlottendals skolhem	22	22	—	—	14
Hammarbo »	33	32	1	—	5
Söderhaga »	35	34	—	1	5
Summa	90	88	1	1	24
C) Statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn.					
Skolhemmet å Salbohed	40	40	—	—	—
Skolhemmet i Vänersborg	40	26	—	14	—
Summa	80	66	—	14	—

III. Skolhem för fallandesjuka barn.

	Plats- antal	Beläggning med			Exspek- tanter
		skol- elever	manliga arbets- hems- elever	kvinnliga arbets- hems- elever	
Skolhemmet vid statens epileptikeranstalt Vilhelmsro	134	67	12	40	2
Skolhemmet vid Margaretahemmet	48	30	7	9	3
Summa	182	97	19	49	5

IV. Statens skolhem för blinda med komplicerat lyte.

	Platsantal	Beläggning med skol- elever
Skolhemmet	60	60

¹ Av dessa är det stora flertalet sinnesslöa.

I följande uppställning lämnas en översikt över de av landsting och städer, som ej deltaga i landsting, anordnade arbetshemmen samt platsantalet därstädes:

Platsantalet å arbetshemmet vid				För manliga sinnes- slöa	För kvinnlige sinnes- slöa	Summa
Stockholms	läns	sinnesslöanstalt	.....	42	27	69
Uppsala	»	»	.....	44	22	66
Södermanlands	»	»	.....	39	—	39
Östergötlands	»	»	.....	51	34	85
Norrköpings	stads	»	.....	—	30	30
Kristianstads	läns	»	.....	—	32	32
Kristianstads och Malmöhus	»	»	.....	—	33	33
Malmöhus	»	»	.....	37	—	37
Malmö	stads	»	.....	19	—	19
Göteborgs och Bohus läns						
samt Göteborgs	stads	»	.....	44	20	64
Älvsborgs och Skaraborgs	läns	»	.....	67	54	121
Värmlands	»	»	.....	54	—	54
Västmanlands	»	»	.....	40	21	61
Kopparbergs	»	»	.....	20	6	26
Gävleborgs	»	»	.....	11	37	48
Gävle	stads	»	.....	16	19	35
Västernorrlands	läns	»	.....	23	—	23
Jämtlands	»	»	.....	34	14	48
Västerbottens	»	»	.....	30	—	30
Norrbottens	»	»	.....	12	8	20
Summa				583	357	940

Av uppställningen framgår, att åtskilliga landsting helt sakna egna arbetshem för sinnesslöa medan andra äga dylika hem, avsedda endast för ettdera könet. I den mån landstingens arbetshem sålunda icke förslå täckes emellertid behovet av arbetshemsplatser delvis genom enskilda anstalter.

I landet funnos vid 1942 års ingång 19 enskilda arbetshem, avsedda för manliga sinnesslöa, med tillhopa 530 platser samt 24 enskilda arbetshem, avsedda för kvinnliga sinnesslöa, med tillhopa 517 platser. Dessa enskilda anstalter äro emellertid icke jämnt fördelade över landet utan i huvudsak lokaliserade till södra och mellersta Sverige.

Vid arbetshemmen finnes möjlighet att såsom en friare vårdform anordna familjevård, d. v. s. att under kontroll utackordera elever i enskilda familjer. I de fall, då denna vårdform lämpligen kan användas, är den fördelaktig såväl ur vårdsynpunkt som ur ekonomisk synpunkt. Vid de kommunala anstalterna anlitas denna möjlighet i ganska stor utsträckning, och från dylika anstalter voro vid 1942 års ingång 159 manliga och 58 kvinnliga elever utackorderade. Vid de enskilda anstalterna har familjevården däremot tilldragit sig mindre intresse. Från dessa voro vid nämnda tidpunkt endast 63 manliga och 20 kvinnliga elever utackorderade.

Vad därefter slutligen angår *vårdhemmen* finnas även såväl kommunala som enskilda anstalter. 13 landsting ha vårdhem i anslutning till sinnesslöskola, och å dessa hem finnas tillhopa 980 platser. Dessutom finnas åtta kommunala vårdhem med tillhopa 532 platser, vilka äro fristående och sålunda icke anslutna till sinnesslöskola. Vissa av dessa anstalter äro avsedda endast för vuxna sinnesslöa medan andra jämväl äro avsedda för barn. Enskilda vårdhem finnas numera i landet till ett antal av 55 och med ett sammanlagt platsantal av cirka 2 200.

Såsom redan nämnts äro vårdhemmen avsedda dels för (vuxna) obildbara sinnesslöa och dels för sinnesslöa barn, beträffande vilka det ännu icke med säkerhet kan avgöras, huruvida de kunna anses bildbara eller ej. På senare tid har man eftersträvat en sådan fördelning av de sinnesslöa mellan de kommunala och enskilda anstalterna, att barnen i första hand omhändertagas vid de i samband med sinnesslöskolorna anordnade vårdhemmen medan de vuxna hänvisas till de enskilda vårdhemmen. För de mera svårskötta obildbara sinnesslöa finnas vidare särskilt för sådana avsedda statsanstalter.

Erforderligt platsbehov för skolpliktens genomförande.

För bedömande av de organisatoriska åtgärder, som erfordras för skolpliktens genomförande, ha de sakkunniga till samtliga skoldistrikt i landet riktat en direkt förfrågan med begäran om uppgift på de barn i skolåldern, som enligt skolmyndigheternas uppfattning vore att hänföra till de bildbara sinnesslöa, vare sig barnen undervisades i folkskola, måst upphöra med skolgången på grund av oförmåga att följa undervisningen eller på grund av sinnesslöhet ej börjat i skolan. Resultaten av denna undersökning ha sammanställts i tabellen å s. 20.

De sakkunniga uttala rörande de erhållna siffrornas tillförlitlighet:

Svar ha inkommit från 95 % av de ca 2 500 skoldistrikten. Man torde kunna utgå från att de, som lämnat cirkuläret obesvarat, i regel ej haft bildbara sinnesslöa att redovisa, då de i annat fall sannolikt varit angelägna om att bidra till lösandet av skolpliktsfrågan. Icke så få av dem, som svarat, ha uttryckt sin förhoppning om att frågan snarast måtte lösas, då den nuvarande ordningen är synnerligen otillfredsställande. Ehuru uppgift härom ej begärts, har om 52 barn uppgivits att åtgärder vidtagits för barnets sändande till sinnesslöanstalt men att de anhöriga motsatt sig och förhindrat detta. De insända uppgifterna ha i de flesta fall varit tillräckligt ingående för att göra det möjligt att avgöra om barnet verkligen tillhört de bildbara sinnesslöa, då uppgift om företagen läkarundersökning, prövning av intelligens-ålder eller dylikt lämnats. De sakkunniga ha sålunda kunnat avskilja såväl obildbara sinnesslöa som efterblivna av den grad att de böra placeras i hjälpklass, så att de till dessa kategorier hörande icke medräknats. Av de 972 barn i skolåldern, som efter genomgång av de insända uppgifterna ansetts böra hänföras till de bildbara sinnesslöa, utgöras 148 av sådana, för vilka uppgifterna äro otillräckliga för att säkra slutsatser skulle kunna dragas beträffande bildbarheten, och dessa ha därför redovisats särskilt. Även om åtskilliga av dessa 148 komma att visa sig obildbara, böra dock flertalet intagas för

Tabell 1.

Län, resp. stad, som ej deltagar i landsting	I skolorna befintliga bildbara sinnesslöa barn			Under de sista sex åren från skolorna utskrivna, i skolåldern befintliga sinnesslöa barn			Övriga i skolåldern be- fintliga sinnesslöa barn						Samman- lagda antalet sinnesslöa barn i skol- åldern, som borde inta- gits i sinnes- slöskola		
							vilka sanno- likt äro bildbara			ifråga om vilka bild- barhet icke anses vara utesluten					
	gossar	flickor	summa	gossar	flickor	summa	gossar	flickor	summa	gossar	flickor	summa	gossar	flickor	summa
Stockholms län	14	6	20	2	—	2	5	2	7	1	3	4	22	11	33
Uppsala län	13	7	20	1	1	2	4	1	5	1	—	1	19	9	28
Södermanlands län..	16	9	25	6	1	7	—	2	2	4	1	5	26	13	39
Östergötlands län (utom Norrköping)	11	5	16	—	1	1	2	1	3	5	1	6	18	8	26
Jönköpings län	11	11	22	2	4	6	—	3	3	3	—	3	16	18	34
Kronobergs län	6	8	14	1	—	1	2	1	3	5	2	7	14	11	25
Kalmar län	15	13	28	3	5	8	3	1	4	5	7	12	26	26	52
Gotlands län	1	3	4	—	—	—	—	1	1	1	—	1	2	4	6
Blekinge län	5	2	7	2	—	2	1	—	1	4	2	6	12	4	16
Kristianstads län ...	12	16	28	—	5	5	2	—	2	5	1	6	19	22	41
Malmöhus län (utom Malmö o. Hälsing- borg)	22	12	34	10	9	19	4	5	9	3	3	6	39	29	68
Hallands län	10	8	18	3	1	4	1	—	1	1	1	2	15	10	25
Göteborgs och Bohus l. (utom Göteborg)	12	3	15	3	—	3	1	1	2	—	—	—	16	4	20
Älvsborgs län	13	11	24	6	6	12	2	4	6	6	3	9	27	24	51
Skaraborgs län	12	5	17	7	1	8	4	3	7	2	4	6	25	13	38
Värmlands län	15	12	27	11	3	14	1	3	4	1	5	6	28	23	51
Örebro län	3	3	6	5	5	10	—	1	1	—	4	4	8	13	21
Västmanlands län...	9	5	14	6	4	10	2	1	3	—	1	1	17	11	28
Kopparbergs län....	4	5	9	6	4	10	4	1	5	4	5	9	18	15	33
Gävleborgs län (utom Gävle)	10	8	18	2	1	3	3	2	5	3	1	4	18	12	30
Västernorrlands län .	20	8	28	10	7	17	1	—	1	5	4	9	36	19	55
Jämtlands län	19	4	23	2	4	6	1	1	2	—	1	1	22	10	32
Västerbottens län...	17	13	30	7	3	10	1	3	4	9	10	19	34	29	63
Norrbottnens län	26	19	45	—	1	1	3	—	3	5	1	6	34	21	55
Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	9	3	12	4	11	15	13	14	27
Göteborgs stad	3	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5
Malmö stad	16	12	28	4	—	4	1	—	1	—	—	—	21	12	33
Norrköpings stad ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hälsingborgs stad...	7	9	16	1	1	2	—	—	—	—	—	—	8	10	18
Gävle stad	14	5	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	5	19
Summa	336	224	560	100	67	167	57	40	97	77	71	148	570	402	972

Härutöver har uppgift om 8 bildbara sinnesslöa med epilepsi lämnats.

observation, varför de sakkunniga ansett det riktigast att medräkna dem i det antal, för vilka skolplatser böra beräknas.

Den gjorda beräkningen av antalet bildbara sinnesslöa i skolåldern, vilka rätteligen borde intagas i sinnesslöskola, är behäftad med vissa fel. De, som lämnat upplysningarna om barnen, äro icke alltid kompetenta att rätt bedöma, vilka barn som böra räknas till detta klientel och vilka som ej höra dit. För flertalet av de redovisade barnen ha dock tillräckliga upplysningar lämnats, för att man skall kunna bedöma om de äro bildbara eller ej. Några större fel torde därför ej förefinnas beträffande de redovisade fallen. Där emot kan det icke uteslutas att ett icke obetydligt antal något mer högtstående men dock rätteligen till bildbara sinnesslöa hörande undermåliga barn alls icke redovisats, då de som lämnat upplysningarna som regel torde sätta gränsen mellan efterblivenhet och sinnesslöhet väl lågt och till sinnesslöa endast räkna sådana, som äro mera lågtstående sinnesslöa. Man måste därför räkna med, att det finns ett antal relativt högtstående sinnesslöa barn som ej inräknats bland de 972 fallen. Å andra sidan torde bland de 148 barn, som i tabellen angivits som sådana i fråga om vilka bildbarhet icke kan uteslutas, åtskilliga finnas, som efter kort prövning i sinnesslöskola visa sig vara obildbara och överflyttas till vårdhem. Dessa båda felkällor taga i viss mån ut varandra.

Med stöd av den verkställda undersökningen beräkna de sakkunniga här efter det erforderliga platsbehovet på följande sätt. Det godkända platsantalet vid sinnesslöskolorna är 2 297, häri ej inräknade platserna vid epileptikerskolorna och skolhemmet för blindas med komplicerat lyte. Av dessa platser äro emellertid för närvarande 340 belagda med arbetshemselever. Det verkliga behovet av ytterligare skolhemsplatser skulle därför, om de nämnda 340 befintliga platserna kunna tagas i anspråk, icke vara större än 632. Sammanlagt skulle enligt denna beräkning krävas 2 929 eller i runt tal 3 000 platser vid sinnesslöskolor.

De sakkunnigas förslag till organisatoriska åtgärder.

De sakkunniga övergå härefter till frågan, huruvida sinnesslöundervisningen fortfarande bör anförtros åt landstingen eller om den eventuellt bör helt övertagas av staten, och anföra härom följande:

Den nuvarande sinnesslöundervisningen är i huvudsak förlagd till länsvis anordnade uppfostringsanstalter. Dessa anstalter ha till chef en i sinnesslöundervisning erfaren pedagog. Läkare finnes anställd vid varje anstalt, i flertalet fall tjänsteläkare med en gedigen allmän läkarutbildning men utan specialutbildning i psykiatri. Denna anordning har visat sig medföra vissa olägenheter. Pedagogen är i regel tillräckligt kunnig för att leda barnets uppfostran inom anstalten men saknar ofta förutsättningarna för att bedöma och verkställa de åtgärder av social natur som krävas, såsom eftervård i form av familjevård eller försöksutskrivning, sterilisering o. dyl. åtgärder som bäst bedömas och dirigeras av en psykiatriskt kunnig läkare. Flertalet av de nuvarande anstalterna äro för små att vid sig kunna binda heltidsanställda läkare. De sakkunniga ha därför övervägt om man för uppnåendet av en rationell sinnesslövård borde sträva efter att koncentrera sinnesslövården till ett färre antal större anstalter med specialutbildad läkare som chef. Dessa anstalter borde i så fall drivas av staten. Ett sådant system är med fördel använt i Danmark. Förhållandena där och hos oss äro dock i flera

avseenden olikartade. Främst kommer härvid vårt lands stora utsträckning i fråga, som gör att avstånden till dessa fåtaliga försvåras. Förutom att detta rent humanitärt skulle medföra betydande olägenheter med långa resor vid besök och svårighet för barnen att under ferierna få vistas i hemmen, är det ur uppfostringssynpunkt olämpligt. Det är av vikt att bildbara sinnesslöa, som sedermera beräknas kunna komma ut i livet, icke bli så vana vid anstaltsliv att de senare ha svårighet att anpassa sig till friare förhållanden. Vistelsen i hemmet under ferierna utgör en övning och prövning av barnets förmåga att reda sig ute i samhället och kompletterar därför på ett lämpligt sätt den uppfostran det bibringas å anstalten. Vidare kan det vara svårt att inom ett tämligen begränsat område finna arbetsmöjligheter för ett så stort antal elever, som komme att avgå från dessa större anstalter. Landstingens anstalter ha och komma, om nuvarande organisation bibehålles och utbygges, att få en ur denna synpunkt lämpligare storlek, och det mer intima samarbetet med de intagnas anhöriga och hemkommunens myndigheter underlättar vid utskrivning deras placering under ur arbets-, övervaknings- och trevnadssynpunkt lämpliga förhållanden. Barnens trevnad blir även på dessa mindre anstalter större, livet kan där göras mer hemliknande och blir ej så anstaltsprägladt. Härtill kommer att de olika landsdelarnas egenart på ett helt annat sätt kan bibehållas på dessa länsanstalter, vanorna i skick, sed, mathållning o. s. v. bli desamma som barnen äro vana vid, vilket knappast skulle kunna bli fallet om staten övertog anstalterna, då en större uniformitet mellan de olika anstalterna måste bli följd. De fördelar ett förstatligande av sinnesslöundervisningen skulle medföra torde därför vara mindre än de nackdelar som skulle följa därav. Den lämpligaste organisationen för ordnandet av sinnesslövården torde därför vara att bibehålla den nuvarande med sinnesslöundervisningen förlagd till av landstingen drivna anstalter, utbygga desamma och endast införa vissa ändringar i den inre organisationen för att avhjälpa de brister, som nu vidlåda denna organisation. Därest skolplikt för sinnesslöa barn införes, är det dock naturligt att staten åtager sig huvuddelen av kostnaderna för dessa av landstingen drivna anstalter. Hitintills har vid sinnesslöanstalterna endast driftbidrag utgått. Ett driftbidrag av oförändrad storlek bör även i fortsättningen utgå, men därjämte bör staten dels lämna byggnadsbidrag dels helt övertaga kostnaderna för lärarnas vid sinnesslöanstalterna avlönning. Härigenom vinnes även en välbehövlig reglering av dessa lärares tjänstgörings- och löneförhållanden, vilka hittills varit synnerligen otillfredsställande ordnade.

I detta sammanhang må erinras om att de direktiv, som de i anledning av 1918 års riksdagsskrivelse med begäran om utredning av frågan om skolplikt för bildbara sinnesslöa tillkallade sakkunniga erhöillo, innehöllo en bestämd föreskrift att någon ändring i den hittillsvarande organisationen med landstingen resp. städer, som ej deltaga i landsting, såsom huvudmän för sinnesslöskolorna icke borde ske. De ekonomiska fördelarna av att kunna utnyttja det redan befintliga anstaltsväsendet, omfattande mer än 2 000 skolplatser och, om även arbetshems- och vårdhemsplatserna som ingå i dessa kommunala anstalter inräknas, nära 4 500 platser, torde icke särskilt behöva framhållas.

Hittills finnas i vårt land endast tre externatskolor för sinnesslöa barn. Då denna undervisningsform är den ojämförligt billigaste, ha de sakkunniga övervägt om icke denna skolform lämpligen kunde ytterligare utökas. Det må dock framhållas att externatskolan endast kan användas i begränsad omfattning. Icke så få av de sinnesslöa barnen komma från barnhem eller fosterhem, föräldrahem där en eller båda av föräldrarna äro psykiskt defekta eller från i övrigt olämplig miljö. Sådana barn behöva omhändertagas

på internat. För dem är den allmänna omvårdnad och uppfostran, som där gives dem, nästan viktigare än själva undervisningen. För bildbara sinnesslöa barn däremot, som komma från goda hem, vore det en fördel om de även under skoltiden kunde få stanna i hemmen. Anstaltslivet innebär i många avseenden något konstlat och den skyddade tillvaron där kan försvåra barnets förmåga att sedermera finna sig till rätta ute i livet. För större delen av landsbygden är det dock på grund av befolkningens gleshet och de långa avstånden omöjligt att ordna en undervisning för sinnesslöa barn av externattyp, varför endast internatskolor kunna komma i fråga. För de större städerna ställer sig saken annorlunda. En stad, som är tillräckligt stor att anordna sinnesslöskola, bör göra detta under förutsättning, att skolan får sådan storlek att den kommer att omfatta minst två avdelningar (med sammanlagt 20—25 elever), då i annat fall den behövliga uppdelningen av eleverna icke kan ske, en uppdelning som är nödvändig, då dessa skolklasser omfatta ej blott barn i olika åldrar utan även barn av mycket varierande intellektuell utrustning. Nödvändigt är dock att samtidigt internatplatser stå till buds, och nödvändigt är även att i dessa fall icke föräldrarna utan myndigheter och i sinnesslövård erfarna personer få avgöra om barnet lämpligen kan gå i externatskola eller bör placeras i internat. Icke sällan sakna just de mest olämpliga föräldrarna förmågan att inse behovet av det sinnesslöa barnets omhändertagande på anstalt, då i många fall även föräldrarna till ett sådant barn äro psykiskt undermåliga. Därjämte är det ofrånkomligt att externatskolan samarbetar med arbetshem, för att efter den för normala barn gällande skoltidens slut kunna giva barnen lämplig fortsatt utbildning. En utökning av externatskoleväsendet är, såsom av ovanstående framgår, att rekommendera endast i fråga om städer av lämplig storlek (från omkring 40 000 invånare och uppåt).

Under hänvisning till de anförda synpunkterna föreslå de sakkunniga, att vård och uppfostran av bildbara sinnesslöa barn skall, såsom hittills utan särskilda föreskrifter skett, handhas av landstingen samt att denna deras uppgift blir i lag fastslagen. Då emellertid frågan om vård av de olika kategorierna av sinnesslöa måste ses i ett sammanhang ha de sakkunniga även uppgjort förslag till organisationen av vården av övriga kategorier, vilket förslag i korthet går ut på följande: I samband med sinnesslöskolorna böra landstingen upprätta vårdhem för sinnesslöa barn under skolåldern. Från dessa överflyttas barnen i regel till skolhemmen vid skolålderns inträde, men i vissa fall kunna de bli kvar på vårdhemmen längre, nämligen då de icke äga förutsättningar för att tillgodogöra sig undervisningen i sinnesslöskolorna men möjligen längre fram kunna visa sig vara bildbara. En maximiålder av 16 år bör dock stadgas för dessa vårdhem. Efter genomgång av sinnesslöskolan böra eleverna omhändertagas å arbetshem eller eventuellt utackorderas i familjevård. Till varje sinnesslöskola bör därför vara anknutet ett arbetshem. Samarbete med enskilt arbetshem är även en möjlig utväg, och en kombination av dessa båda möjligheter torde i regel vara det lämpligaste. Arbetshemseleverna böra emellertid alltid stå under tillsyn av landstingsanstalterna, och även sedan de blivit slutligen utskrivna skola de vara registrerade där och vid behov kunna återintagas. Intill 21 års ålder skola de kunna tvångsvis kvarhållas vid arbetshemmen. De obildbara sinnesslöa, såväl barn som vuxna, kunna ofta, om de äro lättskötta, utan olägenhet vårdas å enskilda vårdhem. Emellertid erbjuder det, särskilt

beträffande de vuxna, vissa fördelar om de sammanföras till större anstalter, och dessa torde i så fall böra drivas av staten. De sakkunniga finna det därför lämpligast, att staten övertager vården av alla obildbara sinnesslöa över 16 år, men framhålla, att genomförandet av detta förslag icke är en nödvändig förutsättning för införandet av skolplikt för de bildbara sinnesslöa i vidare mån, än att landstingens vårdhem måste befrias från där för närvarande befintliga obildbara sinnesslöa över 16 år. Antalet sådana sinnesslöa, som vid 1942 års ingång voro intagna å sådana landstingsvårdhem, som äro anslutna till sinnesslöskolor, utgjorde 441, därav 199 män och 242 kvinnor. Vid andra landstingsvårdhem funnos vid samma tidpunkt 407 sinnesslöa över 16 år, därav 248 män och 159 kvinnor. För skolpliktens genomförande är det i första hand av betydelse, att den förstnämnda gruppen av vårdhem befrias från de obildbara. För detta ändamål föreslå de sakkunniga, att två paviljonger om vardera 283 platser vid Källshagens sjukhus vid Vänersborg, vilka för närvarande fungera som sekundärsjukhus inom sinnessjukvården, tagas i anspråk för obildbara sinnesslöa. Detta förutsätter dock i sin tur tillkomsten av ett nytt sinnessjukhus.

De sakkunniga ha vidare verkställt särskild utredning rörande behovet av och möjligheterna till utvidgning av anstaltsbeståndet inom varje landstingsområde resp. stad, som ej deltagar i landsting. Enligt denna utredning skulle — utöver de platser som vinnas genom evakuering av de obildbara sinnesslöa — för en fullständig utbyggnad av landstingens sinnesslövård fordras nyan-skaffning av c:a 1 450 platser, varav dock endast 815 äro oundgängligen nödvändiga för skolpliktens genomförande.

I fråga om de kostnader, som bliva en följd av de landstingen enligt förslaget åliggande uppgifterna inom sinnesslövården, förutsätta de sakkunniga att, liksom hittills, statsbidrag skall utgå, samt att detta bidrag i vissa avseenden ökas. Förutom att staten skulle helt ikläda sig kostnaderna för vård av obildbara sinnesslöa över 16 år samt att statsbidrag till driften av landstingsanstalterna skulle utgå enligt samma grunder som hittills föreslå sålunda de sakkunniga, att jämväl bidrag till uppförande av nya anstalter eller ökning av platsantalet vid befintliga anstalter skulle utgå samt att särskilt statsbidrag skulle utgå till avlönande av lärare och föreståndare vid sinnesslöskolorna.

Kommunalskatteberedningens betänkande.

Kommunalskatteberedningen har i sitt den 19 augusti 1943 avgivna betänkande angående den kommunala skatteutjämningen (SOU 1943: 43) även berört frågan om sinnesslövårdens organisation och anför härom:

Beredningen har kommit till den uppfattningen, att kostnaderna för sinnesslövården böra vila å staten. Det är här fråga om en speciell vårdform av samma statliga karaktär som sinnessjukvården. Det synes ur humanitära och ekonomiska synpunkter vara ett intresse för landet i dess helhet att de sinnesslöa erhålla en god vård samt i möjligaste mån utvecklas och fostras till arbetsdugliga medborgare med förmåga att reda sig själva. Vården av de sinnesslöa torde också åtminstone i viss utsträckning kunna med för-

del sammanföras till ett fåtal större anstalter i likhet med vad som skett beträffande den kvalificerade sinnessjukvården, varför statsdriften är en lämplig form. Det torde icke behöva befaras, att kostnaderna skola bli större vid statliga än vid kommunala anstalter. Beredningen har därför haft för avsikt att föreslå ett förstatligande av sinnesslövården beträffande såväl uppgiftens handhavande som dess finansiering.

Efter att ha redogjort för huvudgrunderna i det år 1943 avgivna betänkandet rörande sinnesslövårdens organisation fortsätter beredningen:

Beredningen anser sig icke böra ingå på de speciella vård- och organisationsfrågor, som äro av avgörande betydelse för sinnesslövårdens ordnande. Beredningen vill dock framhålla, att ett fullständigt förstatligande av själva vården skulle bäst överensstämma med beredningens allmänna tankegång. Beträffande kostnaderna för den föreslagna organisationen måste beredningen under alla förhållanden hävda den uppfattningen, att desamma böra praktiskt taget helt bäras av staten. För att nå ett sådant resultat med den föreslagna organisationen krävas emellertid betydligt högre statsbidrag till den sinnesslövård, som kvarlämnas hos landstingen och städerna, än de sakkunniga föreslagit. Beredningen förutsätter för den skull, att, därest en organisation av sinnesslövården enligt de sakkunnigas förslag genomföres, statsbidragen ökas så mycket att de i det närmaste täcka landstingens och städernas kostnader för sinnesslövården. På de kommunala enheterna bör endast vila så stor del av kostnaderna, som erfordras för att vidmakthålla intresset för sparsamhet vid vårdens handhavande.

Yttranden över de sakkunnigas förslag.

Över de sakkunnigas betänkande ha yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statskontoret, de flesta landstingens förvaltningsutskott, stadsfullmäktige i flertalet städer utanför landsting, socialvårdskommittén, 1940 års skolutredning, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, föreningen för sinnesslöa barns vård, svenska sinnesslöskolornas lärarförbund, svenska läkaresällskapet, svenska provinsialläkareföreningen och svenska psykiatriska föreningen.

I de avgivna yttrandena tillstyrkes allmänt förslaget om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa. *Statskontoret* anför t. ex. härom:

Det ligger i sakens natur, att den nuvarande ordningen på förevarande område måste betecknas som mindre tillfredsställande. Bärande skäl ha i betänkandet otvivelaktigt framlagts för vidtagande av åtgärder, som skulle möjliggöra i första hand, att samtliga sinnesslöa barn i skolåldern bli omhändertagna i särskilt för dem anordnade skolor, och i andra hand att tillräckliga vårdmöjligheter skapas för de sinnesslöa i landet i andra åldrar än skolåldern. Trots det rådande statsfinansiella läget och de skärpta materialsvårigheterna måste statskontoret finna förhållandena på området sådana, att åtgärder snarast möjligt böra vidtagas för att skapa förutsättningar för ett tvångsvis omhändertagande av de sinnesslöa inom landet. I princip finner statskontoret således icke anledning till erinran mot de sakkunnigas förslag, att staten såsom ett första led i utbyggnaden av sinnesslövården övertager vården av de obildbara sinnesslöa.

I fråga om den lämpliga tidpunkten för genomförandet av den ifrågasatta skolplikten ha emellertid i viss mån skiljaktiga meningar yppats. *Skolöverstyrelsen* har sålunda anfört:

Det vore synnerligen önskvärt, att föreskrifterna om skolplikten, särskilt förslagets stadgande om att sinnesslött barn icke må undervisas i folkskola, kunde träda i tillämpning snarast möjligt. Det synes ej vara nödvändigt att göra utfärdandet av dem helt beroende av att de föreslagna åtgärderna för utökning av platsantalet vid sinnesslöanstalterna hunnit verkställas. Genom lämpliga övergångsbestämmelser kunde intagning vid anstalt under väntetiden medgivas få anstå, till dess plats finnes disponibel. Sådant dröjsmål torde även i normala fall kunna komma i fråga, då anstalt tillfälligt är fullt belagd.

Svenska landstingsförbundet anför i denna fråga:

Av kända skäl är det i nuvarande läge icke möjligt att genomföra det erforderliga byggnadsprogrammet. Under sådana förhållanden anser förbundet, att för närvarande endast principbeslut om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn bör fattas, samt att dylik skolplikt påbjudes först när förhållandena på byggnadsmarknaden m. m. möjliggöra ett realiserande av det med reformens genomförande förbundna byggnadsprogrammet. Om ett principbeslut på ett relativt tidigt stadium kommer till stånd, förefinnes möjlighet att i god tid förbereda erforderliga åtgärder och söka komma fram till mest ekonomiska och rationella lösningar av de byggnadsfrågor, som i detta sammanhang annäla sig. Vad själva lagstiftningsfrågan angår kan det med fog ifrågasättas, om det är påkallat att i lag reglera landstingens skyldighet att draga försorg om sinnesslövården.

1940 års skolutredning anför, att frågan om skolplikt för de bildbara sinnesslöa är av sådan vikt, att den bör lösas snarast möjligt även om det icke finnes förutsättningar för en allmän omorganisation och utbyggnad av sinnesslövården inom de närmaste åren.

Samma önskemål uttalas även av *socialvårdskommittén*.

Även i frågan, huruvida sinnesslövården bör helt övertagas av staten eller om den, i den omfattning de sakkunniga föreslagit, fortfarande bör omhändervardas av landsting och städer utanför landsting, ha olika meningar framkommit. De hörda *myndigheterna* ha emellertid alla, i den mån de ansett sig böra avgiva något yttrande på denna punkt, tillstyrkt de sakkunnigas förslag och funnit den föreslagna fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommuner i huvudsak väl avvägd.

Svenska landstingsförbundet erinrar om att kommunalskatteberedningen övervägt att helt överflytta sinnesslövården på staten. Förbundet deklarerar, utan att taga slutlig ståndpunkt till denna fråga, att det hyser stora sympatier för en sådan anordning, och anför härom:

De sakkunniga ha själva anfört en rad motiv, som tala för ett förstärkt av sinnesslövården. Härutöver må framhållas, att vissa landstingsområden äro för små för att ensamma uppbära sinnesslövården. Samarbete mellan olika landsting för denna vårds ombesörjande blir sålunda nödvändigt. Erfarenheten har emellertid givit vid handen, att ett dylikt samarbete är förbundet med betydande svårigheter och ofta lagt hinder i vägen för åstadkommande av en rationell vårdorganisation. Vidare må framhållas, att ett intimt samarbete mellan olika anstaltstyper inom sinnesslövården är nödvändigt, därest

denna skall kunna fylla sin uppgift. Ett dylikt samarbete underlättas givetvis i hög grad, därest alla anstalter sortera under samma huvudman. Då staten i enlighet med det föreliggande förslaget skulle påtaga sig ökade kostnader för och i samband därmed erhåller ökat inflytande över den av landstingen bedrivna sinnesslövrården, synes det enligt styrelsens mening rationellast att nu taga steget fullt ut och helt förstatliga denna vårdform. I allt fall synes det motiverat, att staten påtager sig den väsentligaste delen av kostnaderna för densamma.

Av *landstingens förvaltningsutskott* ha sju åberopat det av landstingsförbundet avgivna yttrandet eller för egen del anfört liknande synpunkter i denna fråga. Ett förvaltningsutskott har mera kategoriskt gjort gällande, att sinnesslövrården borde helt förstatligas. Fyra utskott ha lämnat de sakkunnigas förslag i allo utan erinran och ytterligare nio utskott ha tillstyrkt förslaget såvitt angår frågan om huvudmannaskapet för sinnesslövanstalterna och huvudgrunderna för fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommuner. Ett av dessa utskott anser dock, att någon laglig reglering av landstingens skyldigheter ej bör företagas utan att verksamheten kan fortgå i samma former som hittills.

Svenska stadsförbundet konstaterar med tillfredsställelse, att staten enligt förslaget förutsättes skola övertaga väsentliga delar av utgifterna för sinnesslövrården, varför kommunerna enligt förbundets mening i stort sett sakna anledning att avstyrka förslaget i dess vittomfattande utbyggnad.

Departementschefen.

Vården av de sinnesslöa har hittills icke blivit författningsmässigt reglerad i nämnvärd omfattning. Särskilt i fråga om de mera högstående eller s. k. bildbara sinnesslöa har detta förhållande gjort sig kännbart såsom en stor brist. Dessa kunna nämligen genom en för dem lämpad undervisning och vård i större eller mindre grad bibringas förmåga att bidra till sin försörjning och att, med viss tillsyn från anhöriga eller andra, sköta sig själva under fria förhållanden. Härigenom kan även den inom denna grupp ofta framträdande tendensen till asocialitet och kriminalitet väsentligt motverkas. Dylik vård och undervisning har hittills helt på frivillighetens grund men med vissa bidrag av statsmedel lämnats av landsting och städer utanför landsting samt vissa ideella föreningar och stiftelser. Utredningen visar emellertid, att omkring 1 000 barn, som rätteligen borde undervisas i sinnesslöskolor, för närvarande åtnjuta undervisning i folkskolor eller vårdas i hemmen. Ur social synpunkt är det därför av stor betydelse, att dessa barn beredas tillgång till en för dem lämpad undervisning och vård, och därjämte är det givetvis av vikt ur pedagogisk synpunkt, att folkskolorna befrias från de sinnesslöa, vilkas närvaro i klasserna uppenbarligen är till stort men för undervisningen av de övriga eleverna. I anslutning till sinnesslöskolorna böra även anordnas arbetshem för yrkesutbildning efter skolgångens slut och upptagningshem för barn, som ännu icke börjat skolan. För lösning av det ifrågasatta problemet erfordras emellertid icke endast en utökning av platsantalet vid sinnesslöskolorna. Det har nämligen visat sig, att i många fall föräldrarna

till sinnesslöa barn vägra att sända barnen till anstalterna, och för närvarande finnes icke någon möjlighet att tvångsvis göra detta, såvida icke förutsättningar för deras omhändertagande för skyddsuppfostran föreligga. Dylik vägran från föräldrarnas sida förekommer dessutom ofta i sådana fall, då föräldrarna själva äro mer eller mindre undermåliga och då med hänsyn härtill barnens skiljande från föräldrahemmen är särskilt önskvärt. Rätten att omhänderta sinnesslöa barn för uppfostran på särskilda sinnesslöanstalter bör därför bliva föremål för laglig reglering.

Rörande önskvärdheten av skolplikt för de bildbara sinnesslöa i särskilda för dem inrättade skolor äro meningarna icke heller delade. I fråga om sättet för genomförandet härav och den lämpligaste organisationen av sinnesslöskolorna finnas däremot olika möjligheter. De sakkunnigas förslag går ut på att den nuvarande på frivillighetens grund uppbyggda organisationen skall bibehållas och ytterligare utbyggas och att sålunda vissa delar av sinnesslövården, i första hand vård och undervisning av de bildbara sinnesslöa, anförtros åt landsting och de städer, som icke deltaga i landsting. Från andra håll, bl. a. av kommunalskatteberedningen, har föreslagits, att sinnesslövården skulle helt övertagas av staten i analogi med vad som nu åtminstone i huvudsak gäller i fråga om sinnessjukvården. Alternativt framkastar kommunalskatteberedningen ytterligare en möjlighet, som kan sägas utgöra en kompromiss mellan de båda förut nämnda. Enligt detta förslag skulle själva vården och undervisningen av de sinnesslöa omhändervardas av landsting och städer i den omfattning, de sakkunniga föreslagit, medan kostnaderna härför genom höjning av statsbidragen skulle praktiskt taget helt och hållet överflyttas på staten.

Skälen för ett fullständigt förstatligande av sinnesslövården äro främst, att det särskilt beträffande vissa kategorier sinnesslöa kan vara fördelaktigt med en differentiering på olika anstalter samt att statsdriften skulle möjliggöra en koncentration till större enheter, vilket i många fall kan vara fördelaktigt ur ekonomisk synpunkt. Då vidare vissa delar av sinnesslövården under alla förhållanden skulle handhavas av staten och det alltid i tämligen stor utsträckning måste förekomma förflyttning av sinnesslöa mellan de olika slagen av anstalter, skulle det även ur dessa synpunkter vara till fördel, om samtliga anstalter stode under gemensam ledning.

Till förmån för de sakkunnigas linje talar främst den omständigheten, att man enligt detta har en befintlig organisation att anknyta till och vidare att anstalterna härigenom få möjlighet att upprätthålla en intimare kontakt med hemorten. Ur vårdsynpunkt är det av stor betydelse, att de sinnesslöa icke komma till en miljö, som alltför mycket avviker från den, de äro vana vid. Även för möjligheterna att efter utbildningen återföra dem till ett friare levnadssätt är det av betydelse, att avståndet icke blir för stort mellan anstalterna och de platser hos anhöriga eller hos andra arbetsgivare, där de sinnesslöa skola placeras.

Vid övervägande av de skäl, som sålunda anförts för och emot ett förstatligande av sinnesslövården i dess helhet har jag, utan att nu taga ståndpunkt till frågan om den slutliga fördelningen av kostnaderna, ansett mig

böra ansluta mig till de sakkunnigas förslag såvitt angår huvudmannskapet för sinnesslöskolorna och därtill anslutna arbetshem samt upptagningshem för barn. En laglig reglering av landstingens och städernas skyldigheter i detta avseende bör därför genomföras. Innan en dylik reglering kan träda i kraft fordras emellertid betydande byggnadsarbeten, och den tidrymd, inom vilken dessa kunna färdigställas, kan, bland annat med hänsyn till rådande materialsvårigheter, icke nu fastställas. Det torde emellertid vara lämpligt att såsom grundval för anstaltsorganisationens utbyggnad nu genomföra de erforderliga lagstiftningsåtgärderna, varemot fastställandet av dagen för ikraftträdandet av bestämmelserna om landstingens och städernas skyldigheter torde böra anstå till en senare tidpunkt.

Icke heller de föreslagna stadgandena om skolplikt för bildbara sinnesslöa torde kunna erhålla full giltighet förrän erforderligt platsantal genom anstaltsorganisationens utbyggnad står till förfogande. Emellertid synes det lämpligt att omedelbart genomföra lagstiftningen även i denna del. Det torde icke heller möta något hinder att låta dessa bestämmelser genast träda i kraft så till vida, att rätt att tvångsvis omhändertaga och kvarhålla de bildbara sinnesslöa införes, ehuru tillämpningen härav under övergångstiden måste bli beroende av frågan, huruvida plats finnes disponibel å vederbörande anstalt.

Särskilt med hänsyn till behovet av att befria folkskolorna från där befintliga sinnesslöa är det av stor betydelse att den nya organisationen av sinnesslövården må kunna träda i funktion så snart som möjligt. Den viktigaste förutsättningen härför är givetvis, att landstingens och städernas anstaltsorganisation utbygges och anpassas för de avsedda uppgifterna. Jag kommer därför att i annat sammanhang upptaga frågan om statsbidrag till nybyggnad och utvidgning av de ifrågavarande anstalterna. I samband härmed kommer jag även att beröra frågan om bidrag till driften av dessa anstalter och till lärarpersonalens avlöning. Däremot är jag för närvarande icke beredd att framlägga närmare förslag till de åtgärder, som erfordras i fråga om den del av sinnesslövården, som enligt de sakkunnigas förslag skulle ankomma på staten. Lösningen av dessa frågor torde därför böra få anstå till en senare tidpunkt.

Huvudgrunderna för en författningsmässig reglering av sinnesslövården.

De sakkunnigas författningsförslag.

De sakkunniga ha i sitt betänkande framlagt förslag till ett flertal författningar. De centrala bestämmelserna upptagas i två lagförslag, nämligen *dels* förslag till lag om sinnesslövården, *dels ock* förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd. Förslagen torde få såsom bilaga (*Bilaga A*) fogas till detta protokoll.

Förslaget till lag om sinnesslövården innehåller i ett första kapitel bestämmelser om vem skyldigheten att ombesörja vården av de sinnesslöa skall åligga. Enligt 3 § skulle landsting och städer utanför landsting anordna skol-

hem med erforderligt antal platser för undervisning, uppfostran och vård av bildbara sinnesslöa barn. Denna skyldighet skulle dock kunna överflyttas på förening eller stiftelse, som av medicinalstyrelsen godkännes. I stad skulle behovet av skolplatser delvis kunna tillgodoses genom inrättande av särskild externatskola för sinnesslöa. I 4 § föreskrives, att kommunal anstalt (centralanstalt) bör omfatta förutom skolhem även vårdhem för sinnesslöa barn och arbetshem för praktisk utbildning efter skolåldern. Alternativt skulle dock samarbete med enskild anstalt av motsvarande art kunna anordnas. I 6 och 7 §§ fastslås statens skyldighet att omhänderha vård och uppfostran av sådana bildbara sinnesslöa barn, som icke lämpligen kunna vårdas å vanliga anstalter (blinda, dövstumma, epileptiska och vanartade barn m. fl.), ävensom asociala sinnesslöa samt obildbara sinnesslöa under vissa förutsättningar. I 8 § stadgas om överinseende över och inspektion av sinnesslövården. Överinseendet skulle tillkomma medicinalstyrelsen, men sinnesslöskolor och vissa arbetshem skulle därjämte vara underkastade pedagogisk inspektion.

I andra kapitlet meddelas bestämmelser om intagning och utskrivning av elever m. m. Då elev i folkskolan finnes på grund av bristande fattningsförmåga icke kunna tillgodogöra sig den där meddelade undervisningen, skulle skolstyrelsen anmäla förhållandet till barnavårdsnämnden. Detsamma skulle gälla beträffande skolpliktigt barn, som av dylik anledning icke börjat skolan, senast vid fyllda nio år (9 §). Det skulle tillkomma barnavårdsnämnden att föranstalta om läkarundersökning av barnet, om sådan icke redan skett, och att, därest barnet vid undersökningen befundes vara sinnesslött, ingiva ansökan om barnets intagande i vederbörande sinnesslöanstalt i den mån barnets anhöriga icke gjorde detta. Sedan ansökan om intagning i anstalt inkommit, skulle det ankomma på anstaltens läkare att med ledning av handlingarna avgöra, huruvida barnet lämpligen kunde intagas i anstalten eller företedde så höggradig psykisk defekt, att intagning för prövning av bildbarhet vore obehövlig (10 §). I anstalt intaget barn, som befunnits obildbart, skulle åter utskrivas (12 §). Beträffande barn, som befunnits obildbart, skulle det tillkomma vederbörande vårdnadshavare att avgöra, om ansökan skulle ingivas till vårdhem för sinnesslöa (11 §). Bildbar sinnesslös elev skulle kvarstanna i skolan så länge hans ålder och förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen utgjorde anledning därtill, dock högst 8 år, samt därefter i arbetshem fortsätta utbildningen i praktiskt hänseende till 21 års ålder, i den mån han icke dessförinnan utackorderats i familjevård eller försöksutskrivits till enskilt hem (16 §). Beslutanderätten i fråga om utackordering och försöksutskrivning skulle i regel tillkomma föreståndaren vid vederbörande centralanstalt men skulle i särskilda fall kunna överflyttas på föreståndare vid enskild anstalt, som av medicinalstyrelsen godkänts därför (17 och 18 §§). Elev, som genomgått externatskola för sinnesslöa barn, skulle anmälas till vederbörande centralanstalt och genom dess försorg intagas i arbetshem, där ej utackordering eller utskrivning funnes kunna omedelbart företagas (19 §). Definitiv utskrivning finge ej äga rum före 21 års ålder, och även efter denna tid skulle de bildbara sinnesslöa, som icke till-

hörde den statliga sinnesslövärd, under hela livstiden vara inregistrerade i vederbörande centralanstalt, som hade skyldighet att vid behov bistå med råd och hjälp (20 §). Vidare föreskrives, att intagning i enskilda arbetshem och vårdhem icke finge ske utan föregående anmälan till centralanstalt (21 §) samt att anstalternas läkare respektive föreståndare vore skyldiga att göra anmälan till pastorsämbetet om sinnesslöhet, att påkalla sterilisering där anledning härtill föreläge samt att föranstalta om förordnande av förmyndare för sinnesslö, då denne uppnådde 21 års ålder (22—24 §§). Slutligen lämnas föreskrifter om klagorätt (25 och 26 §§). I ärende om intagning i sinnesslöanstalt av skolpliktigt barn skulle klagan föras hos medicinalstyrelsen. Vissa andra frågor skulle kunna hänskjutas till vederbörande anstalts styrelse och i andra hand till inspektören för sinnesslövärd och medicinalstyrelsen.

Frågan om de tvångsåtgärder, som skulle tillgripas för det fall att ett sinnesslött barns föräldrar vägrade sin medverkan till barnets intagande på sinnesslöanstalt, har av de sakkunniga lösts genom anknytning till barnavårdslagen. För detta ändamål föreslås ändring av 29 § barnavårdslagen av innebörd, att omhändertagande för samhällsvård, som enligt nu gällande lag får ske allenast med föräldrarnas medgivande, skulle i det fall att barnet vore sinnesslött kunna äga rum även utan sådant medgivande.

De sakkunniga föreslå vidare ett tillägg till 1 § folkskolestadgan av innehåll, att barn, som befunnits vara sinnesslött, icke må undervisas i folkskola.

Närmare föreskrifter rörande kommunala och enskilda anstalter för bildbara och obildbara sinnesslöa samt externatskolor för sinnesslöa barn ha de sakkunniga upptagit i ett förslag till stadga för sinnesslövärd. Vidare ha de utarbetat förslag till kungörelse angående statsbidrag till uppförande av och inrättande av kommunala sinnesslöanstalter samt till driften vid kommunala och enskilda sinnesslö- och epileptikeranstalter.

Slutligen ha de sakkunniga även framlagt förslag till reglemente för statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa.

Yttrandena.

Den föreslagna lagstiftningens huvudgrunder ha i de avgivna yttrandena i allmänhet lämnats i stort sett utan erinran. I särskilda avseenden ha dock i åtskilliga yttranden gjorts framställningar om vissa jämkningar.

I fråga om lagstiftningens omfattning anför sålunda *socialvårdskommittén*:

Det kan ifrågasättas huruvida bestämmelser om anstaltsväsendets organisation, särskilt den statliga delen därav, böra i den omfattning som skett infogas i den föreslagna lagen om sinnesslövärd, vilken i andra delar huvudsakligen innehåller stadganden, vilka allenast äga tillämpning i fråga om bildbara sinnesslöa. Lagförslaget reglerar ingalunda samtliga de spörsmål, vilka kunna anses omfattas av dess rubrik. Det har således för sinnesslövärdens del icke samma betydelse som sinnessjuklagen för vården av de sinnessjuka. Det må i detta sammanhang erinras om att sinnessjuklagen enligt sin lydelse — i vilken någon förändring icke föreslås av de sakkunniga — i huvudsakliga delar äger tillämpning å vården av de sinnesslöa. Den svåra frågan om gränsdragningen

mellan sinnessjuklagen och den föreslagna lagen om sinnesslövärderna torde icke vara tillräckligt beaktad i betänkandet. Där lägges tyngdpunkten på sådana åtgärder, som föranledas av den föreslagna skolplikten, och i fråga om organisationen av sinnesslövärderna i dess helhet förete lagförslagen vissa luckor, som påkalla omarbetning av desamma. Det synes kommittén, att man härvid bör reglera skolplikten och därmed sammanhängande frågor i en särskild lag; däremot torde det icke vara erforderligt att lagstiftningsvis fastslå statens huvudmannaskap för vissa kategorier sinnesslöanstalter. Frågan om en lag om sinnesslövärderna, motsvarande sinnessjuklagen, tarvar däremot på vissa punkter en ytterligare utredning.

I fråga om överinseendet över sinnesslöanstalterna anför *skolöverstyrelsen*:

Undervisning och utbildning av bildbara sinnesslöa måste anses vara främst en pedagogisk fråga. Andra omständigheter av såväl medicinsk som socialvårdande natur föreligga här även, till och med i högre grad än vid annan undervisning, men man torde likväl få anse uppfostringssynpunkterna böra överväga. Vid ett särskiljande av sinnesslövärdens olika grenar efter dess undervisnings- och uppfostringsmoment (skolhem och vissa arbetshem) å ena sidan och vårdmomenten (vissa arbetshem och vårdhem) å den andra, borde utan tvivel överinseendet i fråga om den förstnämnda sidan av verksamheten tillkomma skolmyndigheterna. En sådan uppdelning av klientelet och administrationen vore säkerligen ur många synpunkter eftersträfvansvärd. Då, såsom de sakkunniga nu föreslå, en samorganisering av de olika anstaltstyperna till centralanstalter avses för att underlätta samarbetet mellan de olika sektionerna och för att åstadkomma enhetlig ledning, blir frågan om överinseendet över verksamheten mera komplicerad. Ståndpunktstagandet blir väsentligen beroende av hur anstalternas ändamål fixeras, om de som helhet främst ha att ge medicinsk behandling och vård åt bildbara sinnesslöa och bereda möjlighet för deras registrering, övervakning och eftervård, eller om de främst skola anses vara undervisnings- och utbildningsanstalter. Det kan säkerligen principiellt hävdas, att undervisning och uppfostran även beträffande de föreslagna centralanstalterna är den mest framträdande bland de övriga i och för sig betydelsefulla verksamhetsgrenarna. Behovet av medicinsk kontroll synes kunna tillgodoses genom anställande av anstaltsläkare och genom medicinsk-psykiatrisk inspektion. Skolöverstyrelsen finner det därför — ehuru anordningen innebär en utökning av överstyrelsens uppgifter och säkerligen medför ökat behov av arbetskraft — riktigast, att dessa anstalter ställas under överstyrelsens överinseende och att det föreliggande förslaget omarbetas i enlighet härmed. Skulle emellertid, trots vad nu anförts, överinseendet anföras medicinalstyrelsen, är det angeläget, att skolmyndigheterna tillförsäkras vederbörligt inflytande över den undervisning och utbildning, som skall meddelas vid sinnesslöanstalterna och att detta kommer till uttryck i stadganena.

Skolöverläkaren Herlitz anförde skiljaktig mening och yttrade:

Visserligen tala skäl för att de vid centralanstalterna knutna skolhemmen skulle ställas under skolöverstyrelsens överinseende, men de likaledes i dessa anstalter ingående vårdhemmen och även arbetshemmen äro avsedda för ett klientel, som med större fördel torde böra stå under medicinalstyrelsens överinseende.

Centralanstalterna för vård och uppfostran av den sinnesslöa ungdomen kommer enligt min mening att få övervägande medicinsk karaktär och där intagna barn torde i huvudsak komma att bedömas från medicinska utgångs-

punkter. Anstaltsledningen bör inneha särskild kompetens för att kunna verkställa de åtgärder av social natur, som kunna komma att krävas såsom eftervård i form av familjevård eller försöksutskrivning, sterilisering och dylika åtgärder, vilket ock av de sakkunniga framhålles.

På grund av vad som anförts anser jag i likhet med de sakkunniga, att övervägande skäl tala för att anstalterna för sinnesslöa barn böra stå under överinseende av medicinalstyrelsen och vara underkastade pedagogisk inspektion av överstyrelsen.

1940 års skolutredning anför, att de sakkunniga icke synas ha tillräckligt beaktat, att frågan om ordnandet av de bildbara sinnesslöa barnens vård i första hand är en fråga om undervisning och uppfostran, alltså en pedagogisk fråga, varför den lämpliga fördelningen mellan medicinsk och pedagogisk sakkunskap av uppsikten över och ledningen av sinnesslöskolorna borde närmare övervägas.

Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka anför i denna fråga:

De sakkunniga se väl medicinskt på den föreliggande frågan. Detta framträder särskilt, då det gäller ledning, överinseende och tillsyn. Ehuru de föreslagna centralanstalterna skola omfatta endast skolhem, arbetshem och observationsavdelning (»vårdhem») för barn och sålunda helt skola ha karaktären av skol- och uppfostringsanstalter, så är det icke skolöverstyrelsen och den pedagogiska inspektören utan medicinalstyrelsen och den medicinske inspektören, som skola ha överinseendet och den närmare tillsynen. Enligt föreningens uppfattning skulle en annan rangordning vara naturligare och riktigare. Vad särskilt angår externatskolorna synes med hänsyn till deras nära samhörighet med respektive städers folkskoleväsen alldeles särskild anledning förefinnas för att de böra sortera under skolöverstyrelsen. Vidare vill föreningen framhålla vikten av att de enskilda arbetshemmen, som ju även de ha en fostrande uppgift, bli föremål för pedagogisk inspektion.

Svenska stadsförbundet anför:

Förbundet kan icke biträda förslaget om särskilda styrelser för externatskolorna och dessas ställande under medicinalstyrelsens överinseende. Det är här dock pedagogiska synpunkter det i första hand gäller att anlägga. Skolor, som mottaga sinnesslöa barn, vilka ej äro behäftade med lyten eller sjukdomar, böra betraktas som undervisningsanstalter.

I svenska stadsförbundets yttrande ha *städerna Malmö och Gävle* instämt.

Svenska läkaresällskapet hemställer, att i lagtexten uttryckligen utsäges, att även externatskolorna skola stå under medicinalstyrelsens överinseende och under tillsyn av inspektören för sinnesslövården, då det är av vikt, att eleverna vid externaten i samma utsträckning som de på anstalterna bli föremål för socialmedicinska åtgärder.

Hälsingborgs stad hänvisar till ett av dess folkskolstyrelse avgivet yttrande, vari anfördes:

Folkskolstyrelsen ställer sig betänksam till den tendens att skjuta åt sidan den pedagogiska sakkunskapen i fråga om ledningen av sinnesslöundervisningen, som förmärkes i betänkandet. Det torde knappast vara så avgjort, som de sakkunniga synas mena, att sinnesslöanstalternas verksamhet, bortsett från den rena skolundervisningen, skulle ligga helt utanför skolöversty-

relsens arbetsområde. I själva verket fullgör ju den nutida skolan en mängd skiftande uppgifter av social och hälsovårdande natur, för vilkas riktiga handhavande följaktligen skolöverstyrelsen är i sista hand ansvarig. Huvuddelen av det klientel det här är fråga om, passerar skolan på sin väg till sinnesslöanstalterna, och det torde främst ankomma på lärarpersonalen och skolledningarna, om dess omhändertagande skall ske i rätt tid och på bästa sätt. Inom folkskolans organisation kvarstår ju (och de sakkunniga föreslå därvidlag ingen förändring) den närbesläktade, betydligt större grupp av efterblivna barn, som erhåller undervisning i hjälpskolan. Folkskolstyrelsen ifrågasätter därför, om icke tvärtom ett större inflytande bör ges skolöverstyrelsen inom sinnesslövårdsorganisationen. I fråga om de föreslagna externatskolornas ledning synes det folkskolstyrelsen ur alla synpunkter lämpligast, att folkskolstyrelserna i ifrågavarande skoldistrikt stadgeenligt fingo i uppdrag att fungera såsom styrelse för desamma och den kommunala skolledaren (folkskolinspektören, överläraren) såsom pedagogisk inspektör, varigenom på denna punkt en onödig dubbelorganisation på den grundläggande skolundervisningens område förhindras.

Socialstyrelsen framhåller det nära sammanhanget mellan sinnesslövården och socialvården och säger härom:

Vad först angår undersökning av barn och ansökning om intagning av sinnesslöa barn å centralanstalt, skulle det enligt förslaget åligga barnavårdsnämnden att tillse att intagning kommer till stånd. I fråga om blinda och dövstumma barn anlitas icke barnavårdsnämnden, utan det ankommer i dessa fall på vederbörande skolråd och folkskolstyrelse att tillse, att barnet intages i läroanstalt. Kontroll utövas av vederbörande inspektör övar blind- respektive dövstumsundervisningen. Att förfaringssättet i praktiken måste ställa sig annorlunda i fråga om sinnesslöa barn finner styrelsen vara uppenbart. Styrelsen vill betona att det här föreligger en mera krävande socialpedagogisk uppgift att verka för förståelse och medverkan från föräldrarnas sida för att barnen beredas ändamålsenlig undervisning och vård. Det är av stor betydelse, att verksamheten i bästa mening populariseras, och därvid gäller det mera att vinna än övervinna, mera sinnelag än lag och tvång.

Styrelsen vill vidare erinra om att uttagningen av barn till sinnesslövården intimt sammanhänger med den psykiska rådgivning och hälsokontroll genom psykiatriskt utbildade läkare, varom ungdomsvårdskommittén inom en nära framtid kommer att avgiva förslag. Denna psykiska rådgivning är på ett eller annat sätt knuten eller bör vara knuten till barnavårdsnämnderna och skolorna. Man bör också observera, att socialvårdens organ ofta före skolans lärare ställas inför uppgiften att hjälpa familjer med sinnesslöa barn och att omhänderta barnen.

Sambandet med socialvården sträcker sig även till barnhemmen och ålderdomshemmen, där ett stort antal sinnesslöa finnas intagna. Det är ett mycket viktigt socialvårdsintresse att de sinnesslöa barnen på barnhemmen och vårdtagarna på ålderdomshemmen beredas platser å specialanstalter för undervisning och vård.

Skolöverstyrelsen anför i fråga om tillvägagångssättet vid de sinnesslöa barnens omhändertagande:

Då det här gäller en för barnen och målsmännen så ingripande och ömtålig åtgärd som barns överföring till undervisning och vård i särskilda anstalter, är det av stor betydelse, att särskiljandet äger rum under medverkan av de instanser, som kunna förutsättas hava erforderliga möjligheter att träffa

ett rättvist avgörande och under sådana former i övrigt, som i humanitärt avseende äro lämpliga.

Överstyrelsen finner det ur nämnda synpunkter främst angeläget att lärarens och skolans erfarenheter av barnen väl utnyttjas vid uttagandet av de bildbara sinnesslöa, detta så mycket mera som den primära diagnosen enligt förslaget skulle grunda sig på barnens oförmåga att tillgodogöra sig undervisning. De åtgärder, som inom folkskolan böra vidtagas beträffande särskiljandet av dessa barn, kunna lämpligen ansluta till de för uttagning av barn till hjälpklass fastställda riktlinjerna. Enligt dessa skall avskiljandet grundas dels på erfarenheter från den vanliga skolundervisningen och dels på övriga förhandenvarande omständigheter av psykisk och fysisk natur. För ernående av största möjliga objektivitet vid bedömandet av den psykiska efterblivenheten och dess underlag skall härvid vederbörlig hänsyn tagas till de upplysningar om barnet, som erhållits vid företagen läkarundersökning och intelligensundersökning. Även den i riktlinjerna angivna ordningen för uttagningen synes kunna i tillämpliga delar gälla vid särskiljandet från folkskolan av de bildbara sinnesslöa. Man kan hava skäl förutsätta, att de angivna riktlinjerna såvitt är möjligt komma att tillämpas både i fråga om hjälpklassklientelet och de bildbara sinnesslöa. I den nu föreslagna lagstiftningen om sinnesslövärdar torde de anförda synpunkterna kunna tillgodoses genom smärre kompletteringar. Det kan ifrågasättas, huruvida icke ansökan om intagning av bildbara sinnesslöa i särskild anstalt i samtliga de fall, då så kan ske i samförstånd med målsman och denne ej själv vidtager åtgärden, finge göras av skolstyrelsen direkt till vederbörande anstalt och barnavårdsnämnderna endast underrättas om åtgärden. Barnavårdsnämnderna skulle då engageras endast om tvångsförfarande bleve behöfligt. En sådan uppmjukning av bestämmelserna torde ur psykologisk synpunkt hava en viss betydelse, och överstyrelsen förordar för sin del en sådan anordning. Därest ur andra synpunkter barnavårdsnämnderna anses liksom hittills mera allmänt böra handhava intagningsproceduren, vill överstyrelsen dock ej motsätta sig den av de sakkunniga föreslagna ordningen. Vare sig ansökan ingives av enskilda, av skolstyrelserna eller barnavårdsnämnderna böra emellertid till handlingarna fogas, utöver vad de sakkunniga föreslagit, de uppgifter och utlåtanden, varpå skolstyrelsen grundat sin uppfattning om barnet (förutom läkarbetyg även avdelningslärarens utlåtande och uppgift om eventuellt undergången intelligensprövning).

Socialvårdskommittén anför i denna del:

Enligt förslaget skola alla ansökningar ställas till centralanstalten, vars läkare i samråd med föreståndaren avgör om barnet skall intagas i anstalt för fullgörande av skolplikten och i så fall å vilken anstalt. Dessförinnan skall barnet genom barnavårdsnämndens försorg ha undergått läkarundersökning. Med tanke på den betydelsefulla ställning, som läkaren vid centralanstalten skall intaga (efter beslut av honom konstitueras exempelvis en retentionsrätt gentemot den sinnesslöe under lång tid), synes det anmärkningsvärt, att de sakkunniga icke föreslagit bestämmelser, vilka garantera att denne äger erforderlig utbildning och erfarenhet i pediatrik och psykiatri. Överhuvud taget synas de sakkunniga icke i erforderlig utsträckning ha beaktat behovet av sakkunnig läkares medverkan vid skolhjemmens verksamhet, ehuru de rikta viss kritik mot de nuvarande skolhemmen i detta avseende. De flesta centralanstallarna äro visserligen för små för att kunna vid sig binda heltidsanställda läkare, men det är uppenbarligen otillfredsställande, att garantier ej finnas för att föreståndaren, som har att besluta

om bl. a. utskrivning till familjevård och återintagning, vid sin sida har läkare med specialutbildning. Förutsättningarna härför komma givetvis att ökas efter det eventuella genomförandet av ett förslag om anordnande lands- tingsvis av psykiatriska rådgivningsbyråer för barn och ungdom under led- ning av psykiatriskt skolade läkare.

Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka har anfört:

Den i sakkunnigförslaget föreskrivna anmälan till barnavårdsnämnden synes vara onödig, då skolstyrelsen lämpligen själv bör kunna sörja för lä- karundersökning. Enligt föreningens mening bör det vidare vara anstaltens föreståndare, som i samråd med läkaren avgör frågan om intagning å sin- nesslöanstalt och icke tvärtom.

Beträffande de sakkunnigas förslag i fråga om t v å n g s å t g ä r d e r f ö r i n t a g n i n g i s i n n e s s l ö a n s t a l t anför *socialstyrelsen*:

Socialstyrelsen måste i fråga om garantierna för skolplikten genomföran- de göra en invändning mot förslaget, särskilt tillägget till 29 § barnavårds- lagen, nämligen att barnavårdsnämnden skall omhändertaga barn, som är i behov av vård utom hemmet på grund av sinnesslöhet, även om föräldrarna ej lämna sitt medgivande därtill. Såsom särskilt framhålles i betänkandet kommer den föreslagna lagstiftningen genom sina bestämmelser om skolplikt med anstaltstvång, övervakning, sterilisering m. m. att möjliggöra kraftiga ingrepp i individens självbestämmanderätt. Av stor vikt är då, att lagbe- stämmelserna ge såvitt möjligt betryggande garantier för att sådana åtgär- der icke få vidtagas med mindre starkt grundade skäl därför föreligga. Så- som styrelsen redan uttalat synes ett annat förfaringssätt än i fråga om blin- da och dövstumma vara av behovet påkallat. Styrelsen är dock icke över- tygad om att en lösning bör sökas inom barnavårdslagens ram, i varje fall icke i samband med samhällsvården, såsom föreslås genom nyssnämnda till- lägg till barnavårdslagen. I anslutning till förslagets huvudtanke att ett in- gripande behövs redan vid intagning å centralanstalt, föreslår socialstyrel- sen, att anmälnings- och intagningsförfarandet liksom sinnesslövårdens ställ- ning i övrigt till socialvården tages i övervägande genom en kompletterande utredning, som bör verkställas av ett fåtal personer på kort tid och som icke bör föranleda uppskov med det framlagda förslagets genomförande.

Socialvårdskommittén anför i denna fråga:

Alla bestämmelser om skolplikt för bildbara sinnesslöa bli uppenbarligen utan betydelse, om denna plikt ej kan tvångsvis göras gällande. De sakkun- nigas förslag innebär utvidgning av nu förefintlig tvångs rätt dels genom för- slag till ändrad lydelse av 29 § 2 mom. barnavårdslagen (omhändertagande för samhällsvård utan föräldrarnas medgivande) och dels genom bestämmel- serna om retentionsrätt i fråga om bildbara sinnesslöa intill 21 års ålder. Ehuru förstnämnda bestämmelse är motiverad av den föreslagna skolplikten har den uppenbarligen en rent självständig betydelse, i det att den omfattar även sinnesslöa barn under skolåldern. Otivelaktigt finnas emellertid åtskil- liga andra kategorier barn, vilkas vårdbehov det är lika angeläget att till- godose som de sinnesslöa. Kommittén är icke övertygad om att nuvarande bestämmelser om skyddsuppfostran äro otillräckliga för detta syfte. Under alla förhållanden är kommittén icke beredd att nu förorda en speciallag- stiftning, avseende samtliga sinnesslöa barn, utan vill tillstyrka, att man åt- minstone tills vidare antager bestämmelser, som mera direkt taga sikte på

de bildbara sinnesslöa barnens skolplikt. Ur principiell synpunkt kunna vä-
gande erinringar riktas mot det föreslagna tillägget till 29 § barnavårdslagen
även därutinnan, att i samhällsvården införes ett moment av tvång, som är
för denna hjälpform främmande. Härigenom utsuddas på ett olyckligt sätt
gränsen mellan samhällsvård och skyddsuppfostran. Förslaget innebär i den-
na del bl. a., att besvärsrätt ej skulle finnas mot barnavårdsnämndens be-
slut, ej heller skyldighet för barnavårdsnämnden att, då föräldrarna motsä-
tta sig vården, underställa ärendet länsstyrelsens prövning. I detta sam-
manhang vill kommittén erinra om att skolmyndigheterna enligt nuvarande
ordning ha ansvaret för att skolpliktiga blinda och dövstumma barn överfö-
ras till undervisningsanstalterna. En motsvarande ordning vore givetvis tänk-
bar beträffande sinnesslöa barn. Kommittén finner dock i likhet med de
sakkunniga, att åt barnavårdsnämnderna med deras större erfarenhet av be-
handlingen av i ett eller annat avseende defekta barn bör anförtros ifråga-
varande uppgift, särskilt som det i åtskilliga fall torde finnas anledning att,
när anmälan angående sinnesslott barn inkommer, undersöka de i föräldra-
hemmet rådande förhållandena ur vidare synpunkter än sådana, som sam-
manhånga med själva skolplikten. Huruvida samhällets tvångsmakt gent-
emot de sinnesslöa barnen i skolpliktig ålder bör fastställas i samband med
en reform av skyddsuppfostringsinstitutet eller genom särskilda bestämmel-
ser inom ramen för en lagstiftning om skolplikt, torde vara av mindre bety-
delse; kommittén vill emellertid närmast förorda, att sistnämnda väg be-
trädes.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet riktar liknande invänd-
ningar mot förslaget till ändring i barnavårdslagen och anför vidare härom:

Enligt förbundets mening bör, om ett omhändertagande enligt barnavårds-
lagen måste komma till stånd för att bereda de sinnesslöa barnen skolut-
bildning, detta ske genom att barnen omhändertagas för skyddsuppfostran.
För detta ändamål synes 22 § a) barnavårdslagen böra givas ett sådant inne-
håll, att indikationer för barns omhändertagande skapas för fall, då föräld-
rarna motsätta sig eller förhindra fullgörandet av skolplikt vid sinnesslö-
skola. Även andra ändringar i barnavårdslagen äro emellertid påkallade av
de sakkunnigas förslag. Sålunda torde det vara nödvändigt att i 6 kap. barna-
vårdslagen införa bestämmelser, som giva ledningen för sinnesslöanstalt
samma befogenhet som skyddshemsledning att besluta angående omhänder-
taget barns utskrivning.

*Allmänna svenska föreningen för vården om de sinnesslöa och fallande-
sjuka* framhåller, att förslaget till ändring i 29 § barnavårdslagen icke stäm-
mer överens med den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att vård-
nadshavaren ensam avgör frågan om omhändertagandet av sinnesslö, som
befunnits obildbar, och föreslår därför att ändringen i barnavårdslagen in-
skränktes till bildbara sinnesslöa.

Beträffande frågan om rätten att anföra besvär över be-
slut om intagning å sinnesslöanstalt anför *Malmö stad*:

Som förut nämnts skall medicinalstyrelsen enligt förslagen utgöra besvärss-
instans i frågor rörande intagning i sinnesslöanstalt. Då intagning i sinnesslö-
anstalt onekligen innebär ett tämligen betydande ingrepp i den enskildes fri-
het, samt åtgärden, när fråga icke är om utpräglat sinnesslöa, sannolikt icke
alltid kommer att hälsas med tillfredsställelse av den efterblivnes anhöriga,

kan förutses, att åtskilliga ömtåliga frågor rörande intagning komma att dragas under besvärinstansens prövning. Likaledes komma troligen åtskilliga konflikter att uppkomma t. ex. rörande fråga om vilken anstalt, som i varje fall är den lämpliga för viss sinnesslö, i vilka konflikter stat och kommun kunna ha motsatta ekonomiska intressen. Det må erinras om, att inom sinnessjukvården inrättats ett särskilt organ, sinnessjuknämnden, för prövning av frågor om utskrivning från sinnessjukhus. Sinnessjuknämnden har givits sådan sammansättning, att även andra synpunkter än rent medicinska avsetts skola vinna tillbörligt beaktande vid prövning av frågor om kvarhållande å sinnessjukhus m. m. Vad beträffar sinnesslövärdens synes enligt avdelningens mening lämpligast, att ett särskilt organ för prövning av besvär över beslut om intagning å sinnesslöanstalt inrättas, i vilket organ ej endast medicinsk utan även pedagogisk och juridisk sakkunskap bör vara företrädd.

Skolöverstyrelsen anför, att när det gällde besvärsordningen vid klagan i ärende om intagning å anstalt av sinnesslött barn den myndighet, som skulle ha överinseendet över dessa anstalter, även borde upptaga besvär. I varje fall syntes yttrande över besvären böra före avgörandet inhämtas från pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen.

Departementschefen.

Såsom jag redan i det föregående framhållit torde den nu ifrågavarande lagstiftningen böra innehålla två huvudgrupper av bestämmelser, nämligen dels sådana som röra skyldighet för landsting och städer utanför landsting att anordna anstalter för vård och uppfostran av bildbara sinnesslöa och dels föreskrifter angående de sinnesslösas intagning i och utskrivning från dylika anstalter, tvångsmedel, besvärsrätt m. m. Däremot äro stadganden rörande statens skyldighet att omhändertaga vissa kategorier av sinnesslöa icke av beskaffenhet att behöva fastslås i lag. Behovet av tvångsmedel i dessa fall torde även vara tillräckligt tillgodosett genom redan befintliga lagar (sinnessjuklagen och barnavårdslagen). Vid sådant förhållande torde, såsom också framhållits av socialvårdskommittén, den av de sakkunniga föreslagna rubriken till lagen (lag om sinnesslövärdens) vara alltför omfattande. I stället synes lagen lämpligen böra rubriceras såsom lag angående undervisning och vård av bildbara sinnesslöa.

Såsom de sakkunniga närmare utvecklat erfordras för fullgörandet av de uppgifter, som skola åvila landsting och städer utanför landsting, anstalter av olika slag, nämligen i främsta rummet skolhem med sinnesslöskolor samt i anslutning därtill upptagningshem för sinnesslöa barn under skolåldern och arbetshem för elever, som avslutat utbildningen i sinnesslöskola. De sakkunniga ha föreslagit, att dessa olika anstalter för vinnande av enhetlighet i ledning och administration samordnas i en centralanstalt för varje landstingsområde eller stad, som icke deltagar i landsting. Detta förslag, som icke föranlett några erinringar, finner jag mig böra biträda. Även externatskolorna synas, där sådana förekomma, lämpligen böra inordnas under centralanstaltens styrelse. Härigenom vinnes att alla ansökningar om intagning i

sinnesslöskola samlas till ett ställe, centralanstaltens styrelse, där sålunda avgörandet träffas, huruvida vederbörande lämpligen bör undervisas i externatskola eller intagas i internatanstalt. Härigenom erhålles även på ett tidigt stadium en enhetlig registrering av och kontroll över samtliga sinnesslöa barn inom kommunens område.

Givetvis bör hinder icke föreligga för att, såsom hittills i vissa fall ägt rum, flera landsting eller landsting och stad anordna gemensam centralanstalt.

De sakkunniga ha föreslagit, att skyldigheten att anordna centralanstalt för bildbara sinnesslöa skulle kunna i särskilda fall överflyttas på enskild anstalt, som av medicinalstyrelsen godkännes för sådant ändamål. Härvid torde de sakkunniga i första hand ha tänkt på förhållandena i Stockholms stad, som för närvarande icke har någon egen internatskola utan tillgodosett sitt behov av internatplatser genom överenskommelse med Föreningen för sinnesslöa barns vård. Föreningens sinnesslöanstalt vid Slagssta fungerar enligt denna överenskommelse i realiteten som internatanstalt för Stockholms stad, och den torde även, ehuru formellt en enskild anstalt, i huvudsak drivas med medel, som anslås av Stockholms stad. Det synes emellertid vara mindre tillfredsställande att åt en enskild anstalt överlåta så viktiga avgöranden som att besluta om tvångsintagning å internatanstalt och dylikt, särskilt som inga garantier finnas för en sådan förenings bestånd eller för kvalifikationerna hos dess ledning. Det synes därför vara en riktigare lösning, att landsting och stad skola kunna i viss omfattning, i den mån behovet av anstaltsplatser blivit fyllt genom särskilda överenskommelser, befrias från skyldighet att anordna anstalt av visst slag, t. ex. skolhem eller arbetshem, men att det dock alltid skall finnas en kommunal anstaltsstyrelse, till vilken beslutanderätten i fråga om intagning samt ansvaret för de sinnesslöas omhändertagande kunna knytas. I allmänhet torde väl också någon eller några av de avdelningar, av vilka en fullständig centralanstalt består, komma att sortera direkt under denna styrelse.

De sakkunniga ha föreslagit, att de kommunala sinnesslöanstalterna skola stå under överinseende av medicinalstyrelsen och under närmaste tillsyn av inspektören för sinnesslövården samt att därjämte sinnesslökolor samt arbetshem, som äro knutna till skolhem, skola vara underkastade pedagogisk inspektion. Häremot har i vissa yttranden gjorts gällande, att de föreslagna centralanstalterna helt eller åtminstone till övervägande del ha karaktären av skol- och uppfostringsanstalter samt att det vid sådant förhållande låge närmast till hands att överinseendet över anstalterna skulle anförtros åt skolöverstyrelsen.

Inom sinnesslövården finnas vissa grenar (t. ex. vårdhem för obildbara sinnesslöa), där vårdsynpunkterna helt överväga, och andra grenar (t. ex. skolhem), där undervisnings- och uppfostringsmomenten träda i förgrunden. Beträffande de förstnämnda grenarna torde någon tvekan icke råda om att de böra stå under medicinalstyrelsens överinseende. I fråga om de

sistnämnda grenarna åter förhåller det sig så, att det visserligen i främsta rummet är fråga om skolundervisning och uppfostran men att denna med hänsyn till klienteletts beskaffenhet måste meddelas med ett helt annat hänsynstagande till medicinska synpunkter än vid annan undervisning. Vid arbetshemmen slutligen meddelas visserligen undervisning i praktiska färdigheter (yrkesutbildning), men de viktigaste och mest maktpåliggande uppgifterna vid denna verksamhetsgren torde dock hänga samman med elevernas anpassning och utplacering i förvärvsverksamhet under mera fria förhållanden. För dessa uppgifter torde medicinsk skolning och insikter i sociala frågor vara av större betydelse än rent pedagogisk utbildning.

Enligt de sakkunnigas förslag, till vilket jag i det föregående uttalat min anslutning, skulle den kommunala sinnesslövärdens organiseras i centralanstalter, i regel omfattande såväl skolhem som arbetshem och vårdhem, eventuellt även externatskola. Någon uppdelning av det egentliga överinseendet över anstalterna efter dessa olika grenar lär icke kunna komma i fråga. Vid bedömande av frågan vilken myndighet, som bör utöva överinseendet, bör beaktas att de av skolöverstyrelsen framhåvda pedagogiska synpunkterna endast äga giltighet under skoltiden, medan den sinnesslöe enligt förslaget dels kan omhändertagas redan före skolåldern, dels skall stå under övervakning jämväl såsom vuxen. För ett effektivt utnyttjande av samtliga platser för sinnesslöa, däri inbegripet sådana platser, vilka stå till förfogande å sinnessjukhus, bör vidare en enhetlig ledning av samtliga sinnesslöanstalter och sinnessjukhus för mottagande av sinnesslöa eftersträvas. Sådan ledning kan emellertid ej tänkas utövad av annan myndighet än medicinalstyrelsen. Vidare synes det nära sambandet med socialvården bliva med medicinalstyrelsen såsom överordnad myndighet bäst tillgodosett, då det redan nu bedrivs ett intimt samarbete mellan medicinalstyrelsen och socialstyrelsen i socialmedicinska frågor. På grund av nu anförda skäl ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag att förlägga överinseendet över de kommunala anstalterna hos medicinalstyrelsen.

Uppenbart är emellertid, att undervisningen vid sinnesslöskolor och arbetshem bör stå under pedagogisk inspektion av skolöverstyrelsen genom den pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen. Föreskrift om sådan inspektion torde böra införas i lagtexten såsom också skett i de sakkunnigas förslag.

I fråga om intagningsproceduren synes det vara riktigt att, såsom socialstyrelsen framhållit, omhändertagandet i största möjliga utsträckning bör ske på frivillighetens väg och att tvångsåtgärder böra anlitas endast som en yttersta utväg. Vederbörande skolmyndighet bör av denna anledning och med hänsyn till sin på direkt erfarenhet grundade kännedom om barnen i första hand omhänderha särskiljandet av de sinnesslöa barn, som icke redan före skolålderns inträde omhändertagits å sinnesslöanstalt. Den erforderliga läkarundersökningen torde då i regel kunna verkställas genom skolans försorg, och med ledning av undersökningens resultat kunna föräldrarna uppmanas att göra ansökan om barnets intagande i vederbörande centralan-

stalt. Emellertid synes det vara lämpligt, att anmälan från skolan till barnavårdsnämnden sker såväl då ansökan till centralanstalten redan kommit till stånd genom skolans förmedling som då något hinder härför mött. Härigenom erhåller barnavårdsnämnden kännedom om samtliga sinnesslöa barn inom sitt område och kan åläggas ansvaret för att de bli omhändertagna i enlighet med lagen. Har ansökan till centralanstalten icke gjorts av vederbörande vårdnadshavare och kan icke heller barnavårdsnämnden förmå honom att ingiva sådan ansökning, bör givetvis nämnden vara behörig att själv föranstalta härom.

Avgörandet av frågan om intagning i centralanstalt synes böra läggas hos centralanstaltens läkare i samråd med föreståndaren. Avgörandet gäller dels frågan, huruvida barnet är sinnesslött eller icke, och dels frågan, huruvida det utan närmare prövning kan anses vara obildbart eller om det i sinnesslöskola bör undergå prövning i fråga om bildbarhet.

Även om prövningen giver vid handen, att det är fråga om ett bildbart sinnesslött barn, kan det stundom ifrågakomma, att barnet av särskilda skäl bör sändas till en specialanstalt. Det kan även inträffa, att centralanstalten på grund av platsbrist eller annan anledning vill föranstalta om dess omhändertagande å annan anstalt. I den mån barnet icke omhändertages å statsanstalt bör det emellertid fortfarande betraktas som inskrivet vid centralanstalten och stå under dess kontroll och tillsyn.

Om avgörandet av intagningsfrågan sålunda lägges i läkarens hand är det givet, att vissa garantier böra skapas för läkarens kompetens på ifrågavarande område. Föreskrifter i dylikt hänseende synas böra utfärdas i administrativ ordning.

För att i sista hand säkerställa omhändertagandet av de sinnesslöa erfordras givetvis en viss möjlighet till tvångsutövning. Att, såsom de sakkunniga föreslagit, för detta ändamål anknyta till barnavårdslagen genom att möjliggöra omhändertagande till samhällsvård av sinnesslött barn även utan föräldrarnas medgivande, synes med hänsyn till de vägande erinringar, som i yttrandena framförts häremot, icke kunna komma i fråga. Icke heller synes det vara lämpligt att anknyta till institutet skyddsuppfostran. Härför skulle bl. a. krävas, att åtskilliga specialbestämmelser för de ifrågavarande fallen infördes i barnavårdslagen. I stället bör i förevarande lag särskilt regleras den möjlighet till tvångsutövning, som bör ifrågakomma. Härvid synes det ligga närmast till hands att anknyta till sinnessjuklagens bestämmelser i motsvarande hänseende. Detta skulle innebära, att handräckning av polismyndighet för verkställande av beslut om intagning bör kunna erhållas på begäran av den, som ansökt om intagning. Likaså bör handräckning kunna anlitas för att till anstalten återföra den, som därifrån olovligt undanhåller sig.

Då beslut rörande intagning å sinnesslöanstalt sålunda skall kunna genomföras tvångsvis, måste uppenbarligen möjlighet öppnas att anföra besvär över beslutet. Även i detta avseende synes det vara lämpligt att anknyta

till sinnessjuklagen och föreskriva, att besvär i dylika fall skola anföras hos sinnessjuknämnden. Denna har redan nu att handlägga liknande ärenden beträffande sådana sinnesslöa, som äro intagna å sinnessjukhus. I fråga om beslut, varigenom utskrivning vägrats, synes motsvarande besvärsrätt böra stadgas.

I fråga om utskrivning bör, såsom de sakkunniga föreslagit, förekomma olika former: utackordering i familjevård, försöksutskrivning och definitiv utskrivning. Beslutanderätten i fråga om de båda förstnämnda åtgärderna torde i regel böra tillkomma centralanstaltens styrelse eller förståndare även i de fall, då vederbörande enligt särskild överenskommelse omhändertagits å enskild anstalt. I särskilda fall synes emellertid utskrivningsrätten kunna delegeras till föreståndare för dylika anstalter. I fråga om definitiv utskrivning bör beslutanderätten liksom vid inskrivningen tillkomma läkaren efter samråd med föreståndaren.

Definitiv utskrivning torde i fråga om barn, som tillhör ifrågavarande kategori (bildbara sinnesslöa), i regel icke böra ske förrän vid fyllda 21 år. Sedan denna ålder uppnåtts bör retentionsrätten enligt förevarande lag bortfalla. Utskrivning skall därför ske, då det begäres, och återintagning icke äga rum utan medgivande.

De sakkunnigas lagförslag har inom departementet underkastats en genomgripande omarbetning för tillgodoseende av de synpunkter, som nu framlagts. Härvid ha åtskilliga av de sakkunniga föreslagna bestämmelser med närmare föreskrifter rörande vården å de kommunala anstalterna m. m. uteslutits, emedan de avse ämnen, som lämpligen kunna med stöd av ett i lagen givet bemyndigande regleras i administrativ ordning.

Jag övergår härefter till att närmare behandla departementsförslagets särskilda bestämmelser.

De särskilda lagbestämmelserna.

1 §.

Denna paragraf motsvarar 1 § i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra beträffande benämningen sinnesslö:

Enligt gällande språkbruk betecknas som sinnesslö den, som på grund av ett medfött eller i tidigaste barndomen förvärvat psykiskt defekttillstånd saknar förutsättningarna för att självständig kunna sköta sig och sina angelägenheter. Denna beteckning har i många fall lett till missförstånd, då den, som icke är fackman på området, i ordet lagt den innebörden att »slöhet» skulle föreligga, d. v. s. brist på energi, initiativ och företagsamhet. Så är långt ifrån alltid fallet. Många av de sinnesslöa äro trots bristande uppfattningsförmåga och omdöme normalt aktiva, de till den eretiska typen hörande t. o. m. hyperaktiva och med livliga reaktioner. Beteckningen har även lett till missförstånd på så sätt att sinnesslöhet ansetts föreligga hos sinnessjuka, hos vilka det framträdande symtomet varit psykisk avtrubning och nedsatt aktivitet, och inte så sällan har det inträffat att en patient lidande av schizofreni, vilken före insjuknandet visat normal begåvning,

anmälts till sinnesslöanstalt. Ett särskiljande av sinnessjuka och sinnesslöa är nödvändigt, då de i mycket reagera helt olika, kräva olika behandling och ha en helt olika prognos. Dessa förhållanden ha gjort att möjligheten övervägts att ersätta benämningen bildbar sinnesslö med någon annan beteckning.

De sakkunniga erinra härafter om den i 1894 års betänkande använda benämningen andesvag, motsvarande det i Danmark och Norge använda ordet aandssvag. De sakkunniga avvisa emellertid såväl denna benämning som det i finsk lagstiftning använda uttrycket sinnessvag såsom mindre överensstämmande med svenskt språkbruk. Ett förslag att införa facktermen imbecill för bildbara sinnesslöa såsom motsats till idiot för obildbara sinnesslöa och debil för hjälpklassmässiga avvisas även, då ordet ej är svenskt och säkerligen för många skulle vara obegripligt. Slutligen omnämnes ett förslag att låta begreppet efterbliven omfatta alla psykiskt undermåliga, som äro bildbara. Därvid skulle man då nödgas urskilja en grupp »höggradigt efterblivna» motsvarande de s. k. bildbara sinnesslöa, till skillnad från de hjälpklassmässiga. Ehuru gränsen mellan dessa båda grupper alltid måste bliva i viss mån flytande, vilket kunde tala för en gemensam benämning, så framhålla de sakkunniga att denna gräns dock i åtskilliga hänseenden är av stor betydelse, t. ex. för tillämpning av steriliserings-, äktenskaps- och förmynderskapslagarna. I dessa lagar användes benämningen sinnesslö såsom sammanfattande beteckning för de obildbara och de bildbara sinnesslöa. Med hänsyn härtill hava de sakkunniga efter noggrant övervägande stannat för att bibehålla den nuvarande beteckningen bildbara sinnesslöa.

De sakkunniga anföra härafter:

Att i lagtext distinkt ange var gränsen mellan efterblivenhet (debilitet) och sinnesslöhet (imbecillitet) skall dragas låter sig ej göra. I utpräglade fall är ställandet av diagnosen ej svår och barnets förhållande till och oförmåga att tillgodogöra sig den vanliga skolundervisningen ger i många fall otvetydigt belägg för att sinnesslöhet föreligger. I gränsfall eller sådana fall som kompliceras av andra defekter, såsom kroppsliga sjukdomstillstånd, psykopati, lässvårighet eller dylikt, kan avgörandet vara svårt och kräva speciell undersökning eller särskild observation under någon tid. Som hjälpmedel för fastställande av den psykiska utvecklingsgraden användes i stor utsträckning prövning enligt vissa schemata, intelligenstests, genom vilka ett värde på den undersöktes intelligensålder erhålles, ur vilket den relativa intelligensutvecklingen, intelligenskvoten, kan beräknas. Dessa intelligenstests äro dock ingalunda några absoluta mätare av den undersöktes intelligens utan endast ett hjälpmedel härför, och de erhållna värdena måste ofta korrigeras med hänsyn till resultatet av den psykiska undersökningen i övrigt. Det kan därför ej vara lämpligt att i lagtext fixera en viss intelligenskvot som gräns mellan imbecillitet och debilitet utan har det ansetts riktigare att beträffande barn i skolåldern draga en gräns svarande mot barnens i praktiken visade förmåga eller oförmåga att tillgodogöra sig den i folkskolan meddelade undervisningen. I det här framlagda förslaget till *lag om sinnesslövärdn* har därför som sinnesslö betecknats den, vilken intellektuellt står för lågt för att kunna tillgodogöra sig den i folkskolan inklusive dess hjälpklasser meddelade undervisningen.

Den terminologiska frågan beröres i ett par av de avgivna yttrandena. Sålunda förordar *statskontoret* för ifrågavarande klientel den »med nordiskt språkbruk överensstämmande benämningen sinnessvaga». *Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka* anför:

De sakkunniga ha efter åtskillig tvekan stannat för att behålla den gemensamma beteckningen sinnesslöa för alla, som intellektuellt stå för lågt för att kunna tillgodogöra sig undervisning i folkskola. Detta innebär, att de högradigt efterblivna, de imbecilla, sammanslås med de klart obildbara till en grupp. Sakligt sett är detta icke riktigt, då de förra såsom bildbara höra samman med folkskolans klientel och liksom detta skola undervisas och fostras. Helt annorlunda förhåller det sig med de obildbara. Genom användningen av beteckningen sinnesslö på sådana psykiskt efterblivna barn, som icke ha förutsättningar för vanlig hjälpskoleundervisning, påverkas på ett olyckligt sätt inställningen till dessa. Även de sakkunniga själva kunna tänkas i viss mån ha påverkats härav, enligt vad som synes framgå av deras alltför utpräglat medicinska syn på dessa s. k. bildbara sinnesslösas undervisning och fostran. Föreningen anser sig emellertid, såsom saken nu föreligger, icke böra göra något särskilt yrkande i detta avseende.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att definitionen förtydligas till att gälla lärjunge, som på grund av bristande fattningsförmåga ej kan tillgodogöra sig undervisningen i folkskola med dess hjälpklasser.

*Departements-
chefen.*

Beteckningen sinnesslö har redan använts i åtskilliga olika sammanhang i svenska lagstadganden, t. ex. i giftermålsbalken, förmynderskapslagen, steriliseringslagen och sinnessjuklagen. Även om i nu förevarande sammanhang i viss mån andra synpunkter äro avgörande för gränsdragningen än vid tillämpningen av nämnda lagar synes någon anledning icke föreligga att nu använda annan beteckning än den sålunda i svenskt lagspråk hävdvunna.

I övriga lagar, där benämningen sinnesslö eller sinnesslöhet förekomma, har någon närmare definition av begreppet icke givits. I det sammanhang, varom nu är fråga, synes emellertid en dylik definition lämpligen böra infogas i lagtexten, även om den enligt sakens natur måste bli i viss mån svävande. Härvid har de sakkunnigas förslag något jämkats för att starkare betona, att det rör sig om en bristande utveckling av förståndsgåvorna. Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anfört ha vidare ordalagen i fråga om skolundervisningen jämkats.

Jämväl begreppet bildbar synes böra i någon mån klargöras i lagtexten.

Genom andra stycket i paragrafen avgränsas lagens tillämpningsområde gentemot området för den statliga sinnesslövården.

2 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § första stycket i de sakkunnigas förslag.

Huvudgrunderna för organisationen ha redan förut behandlats i den allmänna motiveringen.

3 §.

Denna paragraf motsvaras av 3 § tredje stycket och 4 § i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra:

Som i det föregående framhållits är det ett önskemål att det i anslutning till varje centralanstalt förutom skolhem finnes dels arbetshem för elever, som slutat undervisningen i sinnesslöskolan, dels vårdhem för barn. Något absolut krav på att denna utbyggnad skall vara verkställd vid alla centralanstalter vid genomförandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn har dock ej ansetts nödvändigt, men har den bestämmelsen upptagits, att där vårdhem för barn eller arbetshem ännu icke blivit anordnat vid en centralanstalt skall denna ha samarbete med enskild anstalt av motsvarande art. Centralanstaltens föreståndare erhåller härigenom möjlighet att öva kontroll över å ena sidan att varje i vårdhemmet intaget barn, som inger den minsta förhoppning om bildbarhet, blir prövat i sinnesslöskolan, å andra sidan att elev, som avslutat undervisningen i denna, erhåller behövlig praktisk utbildning av lämplig art.

Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka anför:

I de sakkunnigas förslag föreskrives, att centralanstalt bör omfatta skolhem, vårdhem för sinnesslöa barn och arbetshem. Föreningen föreslår, att beteckningen vårdhem utbytes mot namnet observationsavdelning. Här skola nämligen småbarn mottagas för observation och endast behållas så länge, att full säkerhet vinnes, huruvida barnet är bildbart eller ej.

I åtskilliga yttranden har påyrkats, att externatskolorna beredas större utrymme än som skett i de sakkunnigas förslag. Sålunda föreslås dels, att byggnadsbidrag skall utgå även till anordnande av dylika skolor, något som de sakkunniga icke föreslagit, och dels att möjligheten att använda denna skolform icke uteslutande knytes till städerna.

Sättet för anknytning av enskilda anstalter till den i lagen reglerade organisationen har behandlats i den allmänna motiveringen. Då beteckningen vårdhem närmast för tanken på anstalter för obildbara synes den icke vara fullt lämplig för de ifrågavarande barnhemmen. Då emellertid barn, som intagas tidigt på dessa hem, kunna komma att vistas där åtskilliga år innan de uppnått skolåldern synes icke heller beteckningen observationshem vara fullt adekvat. Jag föreslår därför att de benämnas upptagningshem. Beträffande externatskolorna synes det icke vara någon anledning att begränsa användningen av dessa utöver vad som i det särskilda fallet betingas av de föreliggande förhållandena. Möjlighet bör även föreligga att kombinera externat och internat.

*Departements-
chefen.*

4 §.

Beträffande denna paragraf, som motsvarar 8 § i de sakkunnigas förslag, må hänvisas till den allmänna motiveringen.

5 §.

Denna paragraf motsvarar 9 § och 10 § första stycket i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra rörande intagningsproceduren:

Då vissa tvångsbestämmelser beträffande omhändertagandet av bildbara sinnesslöa införas, är det av vikt att uttagningsförfarandet av dessa barn blir sådant, att garantier för ett riktigt och fullständigt urval av de sinnesslöa erhållas och att tillämpningen i hela landet blir likartad. Redan före skolåldern omhändertages ett stort antal sinnesslöa barn, såväl bildbara som obildbara, antingen genom de anhörigas eller barnavårdsnämndens försorg. Har sinnesslöheten icke tidigare uppmärksamats framträder den i varje fall sedan barnets skolgång börjat. De sinnesslöa barnen kunna mycket dåligt följa den vanliga skolundervisningen och värdefull tid går förlorad om de ej erhålla för dem särskilt anpassad undervisning.

Det direkta ansvaret för att de psykiskt undermåliga barnen som påbörjat sin skolgång anmälas för ytterligare undersökning åvilar i första hand klasslärare och skolföreståndare. Skolläkarna böra ha sin uppmärksamhet riktad på att de sinnesslöa ej kvarstanna i skolan och själva taga initiativ till undersökning om vederbörande lärare ej skulle göra det. Folkskolinspektörerna ha överinsendet över att barn, som ej lämpa sig för undervisning i folkskolan, skiljas från skolan.

Klassläraren skall till skolans ledning anmäla alla de barn som uppenbart ha svårighet att tillgodogöra sig skolundervisningen. Sådan anmälan bör ske i alla fall där barnet mer än en gång blivit kvarsittare, såvida ej kvarsittandet orsakats av andra skäl än psykisk undermålighet såsom överflyttning från annan skola, långvarig kroppslig sjukdom eller dylikt. Förfaringssättet blir något olika beroende på om skolläkare finnes vid skolan eller ej. Där skolläkare finnes bör barnet utan dröjsmål undersökas av denne. Finner läkaren vid sin undersökning av barnet detta vara sinnesslött skall meddelande härom lämnas skolans ledning (överlärare, skolstyrelse), som har att skilja barnet från skolan och anmäla det till barnavårdsnämnden (9 §).

Vid skola där skolläkare ej finnes bör i första hand barnets anhöriga underrättas om önskvärdheten av att barnet undersökes antingen av tjänsteläkaren eller vid rådgivningsbyrå för psykiskt sjuka eller av annan lämplig läkare. Kommer ej undersökning hos läkare till stånd genom de anhörigas försorg eller sakna de ekonomiska möjligheter härtill skall barnet anmälas till barnavårdsnämnden, som har att tillse att sådan undersökning företages (10 §).

Antingen i skolan eller i samband med läkarundersökningen bör om möjligt intelligensprövning av barnet göras. Som allmän regel torde gälla att barn med en intelligenskvot (IQ) under 70 skola anmälas till sinnesslöanstalt, medan de som ha en intelligenskvot mellan 70 och 80 i regel böra hänvisas till hjälpklass. Dessa gränser äro dock ingalunda absoluta. I vissa fall kunna barn med en IQ mellan 65 och 70 få kvarstanna för ytterligare prövning i hjälpklass där sådan finnes anordnad, i andra fall kan det vara befogat att hänvisa barn med en IQ mellan 70 och 75 till sinnesslöskola. Barn med en IQ under 65 torde, förutsatt att intelligensundersökningen utförts riktigt, alltid böra hänvisas till sinnesslöskola. Som förut framhållits är intelligensundersökningen ej en direkt mätare av barnens psykiska kapacitet utan endast ett hjälpmedel för att få en gradering på denna och det bör varnas för att alltför mycket låta avgörandet bero på resultatet av denna undersökning.

Utslagsgivande blir det psykiska tillståndet i dess helhet och barnets dokumenterade förmåga att reda sig bland kamrater och i undervisningen. De uppgifter lärarna kunna lämna härom äro synnerligen värdefulla och läkarens avgörande bör därför helst ske efter samråd med lärarna.

Det tillhör ej denna utredning att angiva vilka åtgärder som böra vidtagas om barnet ej befinnes vara sinnesslött utan skolsvårigheterna visa sig bero på psykisk debilitet eller andra omständigheter. Då hjälpklassundervisning ännu ej anordnats i stora delar av landet, måste det här betonas att de debila barnen ej skola hänvisas till sinnesslöanstalter utan omhändertagas på annat sätt, eventuellt kvarstanna i den vanliga folkskolan. Givet är dock att de åtgärder, som i praktiken vidtagas, i viss mån komma att påverkas av om hjälpklasser finnas eller ej. I tveksamma fall kunna barnen beräknas få kvarstanna i hjälpklass för ytterligare observation, medan de där hjälpklass saknas direkt hänvisas till sinnesslöskola.

Skolstyrelsen har därjämte skyldighet att anmäla barnet till barnavårdsnämnden. I praktiken torde i första hand läkaren eller läraren böra underätta barnets målsman om dess tillstånd och vilka åtgärder som med anledning härav böra vidtagas. Ombesörja de anhöriga att barnet sändes till sinnesslöanstalt, finnes ingen anledning för barnavårdsnämnden att ingripa. En obligatorisk anmälan till barnavårdsnämnden har dock, med hänsyn till behovet av kontroll över att åtgärden verkligen kommer till stånd, ansetts behöfelig och det formella ansvaret för barnets intagande å sinnesslöanstalt vilar på nämnden.

I vissa fall är sinnesslöheten uppenbar redan före barnets inträde i skolan, i vilket fall barnet ej alls bör intagas i folkskolan. I andra fall kan tveksamhet råda och en tids skolgång vara önskvärd innan något beslut om vidare åtgärder fattas. Längre tid än ett år bör ett sådant barn som regel ej kvarstanna i skolan innan avgörande fattas; endast i undantagsfall bör provningstiden utsträckas till två år.

Hitintills har det relativt ofta inträffat att sinnesslöa barn fått sin skolgång uppskjuten ett eller flera år, då de anhöriga hyst den förhoppningen att psykisk undermålighet ej skulle föreligga utan endast en försenad utveckling av barnet. Fall av sent inträdande skolmognad finnas, särskilt hos barn, som i förskoleåldern varit kroppsligt sjuka. I dessa fall är uppskov med skolgångens början berättigad, men sådana fall äro tämligen sällsynta. Psykiskt undermåliga barn fara däremot bäst av att så snart som möjligt komma under för dem lämpad behandling. För att förhindra långvarigt uppskov med skolgångens början hos psykiskt undermåliga har därför anmälan till sinnesslöanstalt ansetts böra ske senast när barnet uppnår 9 års ålder (9 §).

I fråga om intagningsförfarandet, som i sina huvudgrunder berörts redan i den allmänna motiveringen, har jag i det stora hela funnit den av de sakkunniga föreslagna ordningen lämplig. Det torde emellertid icke vara behöfligt att i detalj reglera förfarandet i lagtexten. Beträffande externatskolorna torde det, som jag tidigare nämnt, vara lämpligast att även intagningen i dessa går genom centralanstalten.

*Departements-
chefen.*

6 §.

Denna paragraf ger föreskrifter om de handlingar som skola åtfölja ansökan om inskrivning i centralanstalt, och motsvarar i huvudsak 12 § i de sakkunnigas förslag till stadga för sinnesslösvården.

Departements-
chefen.

Då inskrivningsbeslutet skall grundas endast å ansökningshandlingarna synes det vara riktigast att föreskrifter om dessa lämnas i lagen. Utöver de sakkunnigas förslag har föreskrivits, att i fråga om den, som varit elev i folkskola, redogörelse för lärarens iakttagelser skola bifogas.

7 §.

Denna paragraf motsvarar närmast 10 § andra stycket i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra:

Skyldighet att sända sinnesslött barn till sinnesslöskola föreligger endast om barnet är bildbart. Avgörandet om barnet är bildbart eller ej bör läggas hos ledningen för sinnesslöskolorna, vilken får erfarenhet och speciell sakkunskap om vilka barn som kunna vara tillgängliga för den vid anstalten meddelade undervisningen. Erfarenheten visar att de, som icke speciellt syssla med vård och undervisning av sinnesslöa, ofta felbedöma sinnesslö-anstalternas möjligheter och ej sällan beteckna barn som i vanlig skola ej kunnat lära sig läsa eller skriva som obildbara. Sådana barn kunna ofta läras detta, om de undervisas enligt speciella metoder, eller i varje fall bibringas goda praktiska färdigheter. Avgörandet om barnet lämpar sig för sinnesslöskolan har lagts hos centralanstaltens läkare, som i dessa frågor beräknas samråda med anstaltens föreståndare. Finnes anledning förmoda att barnet är bildbart skall det intagas i sinnesslöskolan så snart plats kan beredas. Om tidpunkten härför skola de anhöriga eller barnavårdsnämnden underättas.

Departements-
chefen.

Att avgörandet i inskrivningsfrågan bör ligga hos anstaltsläkaren har jag uttalat redan i samband med den allmänna motiveringen. Finnes barnet vid prövningen vara sinnesslött och ej uppenbart obildbart skall det inskrivas vid centralanstalten, som därefter har att draga försorg om barnets undervisning och vård enligt lagens föreskrifter. Endast om barnet hör till sådan kategori, att det bör intagas å statlig sinnesslö- eller epileptikeranstalt, synes centralanstalten böra befrias från att vidare draga försorg om barnet. Anses det däremot böra intagas å enskild specialanstalt (t. ex. å enskild epileptikeranstalt eller å hem för psykopatiska barn) eller överflyttas det t. ex. på grund av platsbrist eller särskild överenskommelse till annan enskild eller kommunal anstalt, bör barnet trots detta anses vara inskrivet vid centralanstalten. Denna har då i regel att besluta om utskrivning m. m. och har att svara för kostnaderna för vården.

Några bestämmelser om behandlingen av barn, som befinnas icke tillhöra kategorien bildbara sinnesslöa, torde icke böra meddelas i denna lag.

8 §.

Departements-
chefen.

Då det genom förevarande lag ålägges landsting och städer utanför landsting att svara för undervisning och vård av sinnesslöa inom dess område synes det vara påkallat att reglera förhållandena, då den sinnesslöe flyttar

från en dylik kommun till en annan. Den som intagits å dylik anstalt skall nämligen författningsenligt icke mantalsskrivas å anstaltens ort utan följder, om han är minderårig, i regel föräldrarnas mantalsskrivningsort. Vid flyttning till annat landstingsområde eller stad utanför landsting bör därför centralanstalten äga påkalla, att den sinnesslöe överflyttas till den centralanstalt, som motsvarar den nya mantalsskrivningsorten.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 5 § och 16 § första stycket i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra rörande utbildningen:

Tiden för skolundervisningen har endast upptagits som en maximitid. Det skulle nämligen icke vara lämpligt att föreskriva en viss skoltid lika för alla, då intagningen i sinnesslöskola icke alltid kommer att ske i och med skolålderns inträde utan i många fall först efter ett eller annat års skolgång i vanlig skola och då för övrigt oförmåga att tillgodogöra sig ytterligare undervisning inträder vid olika ålder, beroende på graden av psykisk undermålighet hos den sinnesslöe, vilken form av sinnesslöhet som föreligger o. s. v. Där intagningen i sinnesslöskola skett vid något högre ålder, skulle en utsträckning av tiden för skolgång i denna till vanlig skoltid under alla förhållanden vara mindre lämplig, då det från hälsosynpunkt är nyttigare att den sinnesslöe, sedan han uppnått full kroppsutveckling, helt sysselsättes med praktiskt arbete. Detta är också att förorda från den synpunkten att huvudsaken med den undervisning och uppfostran, som en sinnesslö erhåller, dock är att han blir så praktiskt duglig som möjligt, medan det har mindre betydelse vilket mått av teoretiska kunskaper han förvärvar. Därför har endast upptagits den tidsbestämningen för skolundervisningen, att den får räcka i *högst* 8 år. Bestämmelsen innebär, att skolundervisningen skall upphöra *dessförinnan*, när den befinner icke längre vara till något egentligt gagn. Med skolundervisningens upphörande skall emellertid den sinnesslöes utbildning och uppfostran ingalunda upphöra, utan skall han i arbetshem fortsätta den praktiska utbildningen ända till 21 års ålder, före vilken tid han sålunda icke utan särskilt medgivande får hemtagas. Erfarenheten har nämligen visat, att följden av att den sinnesslöe utskrivs efter skolundervisningens slut, då han just uppnått pubertetsåldern, ofta blir social missanpassning, moraliskt förfall eller kriminalitet. Det är därför av stor vikt, att den sinnesslöe icke får återvända till samhället under friare förhållanden förr än han uppnått tillräcklig mognad, vilket för intellektuellt undermåliga inträffar vid betydligt högre ålder än för normalt utrustade ungdomar. Mest ändamålsenligt är att den praktiska utbildningen sker vid arbetshem, som är anordnat i anslutning till sinnesslöskola, där anstaltsledningen har större teoretisk utbildning för uppfostran av sinnesslöa. Där överflyttning till annat arbetshem måste ske, bör delta därför ha samarbete med centralanstaltens föreståndare och det tillkomma denne att besluta om tiden för vistelsen å arbetshemmet och den fortsätta behandlingen därefter. Det är även ur den synpunkten en fördel att ej låta innehavaren av ett enskilt arbetshem härvidlag vara den avgörande, då han kunde tänkas hava ekonomiskt intresse av att den sinnesslöe så länge som möjligt kvarstannade å hans anstalt.

I åtskilliga yttranden, bl. a. från ett flertal landsting och städer samt från de enskilda föreningarna för sinnesslövärdn, har anmärkning gjorts mot

de sakkunnigas förslag att bestämma maximiåldern för obildbaras kvarstannande i vårdhem för barn så högt som sexton år. Det framhålls i dessa yttranden, att man senast vid tolv års ålder bör ha möjlighet att tillförlitligen avgöra graden av bildbarhet och att det medför olägenheter att ha äldre obildbara å dylika hem.

*Departements-
chefen.*

Såsom i åtskilliga yttranden framhållits torde det medföra betydande olägenheter att låta äldre obildbara sinnesslöa kvarstanna å centralanstalternas upptagningshem. Att de sakkunniga föreslagit maximiåldern i detta hänseende till sexton år torde sammanhånga med att de i sitt lagförslag stadgat skyldighet för staten att omhändertaga obildbara sinnesslöa över nämnda ålder. Då vården av de obildbara i nu förevarande lagförslag icke alls är föremål för reglering bortfaller det nämnda skälet för sextonårsåldern som gräns. Med hänsyn härtill finner jag, att gränsen bör såsom i yttrandena föreslagits sättas till tolv år.

Bestämmelserna i andra och tredje styckena i förevarande paragraf överensstämma i huvudsak med de sakkunnigas förslag. De böra sammanställas med bestämmelserna i 11 §, som reglera möjligheterna till utskrivning.

10 §.

Denna paragraf motsvarar 17 och 18 §§ i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra:

Det är av stor vikt, att den sinnesslöe icke får återvända till samhället under friare förhållanden förr än han uppnått tillräcklig mognad, vilket för intellektuellt undermåliga inträffar vid betydligt högre ålder än för normalt utrustade ungdomar. Mest ändamålsenligt är att den praktiska utbildningen sker vid arbetshem, som är anordnat i anslutning till sinnesslösskola, där anstaltsledningen har större teoretisk utbildning för uppfostran av sinnesslöa. Där överflyttning till annat arbetshem måste ske, bör detta därför ha samarbete med centralanstaltens föreståndare och det tillkomma denne att besluta om tiden för vistelsen å arbetshemmet och den fortsatta behandlingen därefter. Det är även ur den synpunkten en fördel att ej låta innehavaren av ett enskilt arbetshem härvidlag vara den avgörande, då han kunde tänkas hava ekonomiskt intresse av att den sinnesslöe så länge som möjligt kvarstannade å hans anstalt.

Att den sinnesslöe icke får *definitivt* utskrivas från arbetshem före 21 års ålder innebär icke att han under alla förhållanden skall kvarstanna å anstalten under så lång tid. Har en arbetshemselev, som å anstalten visat ett gott uppförande, före nämnda ålder förvärvat sådan praktisk utbildning, att ökad arbetsduglighet icke skulle vinnas genom fortsatt vistelse i arbetshemmet, äger föreståndaren vid vederbörande centralanstalt besluta om att han *försöksutskrives* till sitt föräldrahem eller till andra anhöriga, därest hemmet i fråga är gott samt han där kan erhålla lämplig sysselsättning och nödig tillsyn. Om försöksutskriften arbetshemselevs tillstånd och uppförande samt levnadsförhållanden skall föreståndaren hålla sig underrättad antingen genom personligt besök eller genom inhämtande av upplysningar från vederbörande kommunala myndighet. Äro dessa upplysningar av sådan art, att han finner fortsatt försöksutskrivning olämplig, äger han att ombesörja den sinnesslöes

återintagning. Har en arbetshemselev, som förvärvat en viss arbetsduglighet, vilken icke kan förväntas bli ökad genom fortsatt vistelse å arbetshemmet, icke anhöriga, som lämpligen kunna mottaga honom, kan *utackordering i familjevård* ifrågasättas, om han å anstalten visat ett gott uppförande. Förutsättningen för denna vårdform, vilken varit använd inom sinnesslövärdens sedan bortåt tre årtionden, är att det finnes tillgång på enskilt hem, där den sinnesslöe kan få sysselsättning samt betryggande tillsyn och lämplig behandling i övrigt. För familjevård av sinnesslöa ha föreslagits närmare bestämmelser om kontroll från vederbörande centralanstalt. Skulle dennas föreståndare finna att den utackorderade icke passar för vistelse utanför anstalt, har han att ombesörja dennes återflyttning till anstalt. Skulle inackorderingshemmet visa sig mindre lämpligt för uppgiften att omhändervärd en sinnesslös, har centralanstaltens föreståndare att ombesörja överflyttning till annat enskilt hem eller om lämpligt sådant ej står till buds om återintagning å anstalt. Då platser icke onödigtvis böra upptagas å arbetshemmen, bör kontrollerad familjevård komma till användning i så stor utsträckning som möjligt.

Från den sålunda fastslagna principen att det skall tillkomma föreståndaren vid vederbörande centralanstalt att bestämma om utackordering i familjevård och om försöksutskrivning från arbetshem har dock undantag gjorts. Medicinalstyrelsen kan sålunda överflytta denna uppgift å enskilt arbetshem, vars föreståndare besitter den utbildning och sådana egenskaper, att han är personligen lämplig härför.

De av de sakkunniga föreslagna stadgandena rörande försöksutskrivning och utackordering i familjevård ha i huvudsak endast underkastats formell omredigering. Beslutanderätten har dock anförtrots styrelsen med rätt för denna att delegera den till föreståndaren. Vid sådant förhållande torde det utan särskilt stadgande vara klart, att den som är missnöjd med föreståndarens beslut i en sådan fråga kan påkalla ny prövning av styrelsen. Såsom regel har centralanstaltens styrelse eller föreståndare att fatta beslut om ifrågavarande åtgärder även beträffande sinnesslöa, som genom centralanstaltens försorg intagits på andra anstalter men dock kvarstå inskrivna i centralanstalten. Såsom de sakkunniga framhållit torde emellertid en eller annan dylik anstalt stå under sådan ledning, att beslutanderätten utan olägenhet kan anförtros åt dess föreståndare. Sådant bemyndigande torde dock böra tillåtas allenast efter medgivande av inspektören för sinnesslövärdens.

Tillstånd för skolhemselever att under ferierna vistas i enskilt hem (se 16 § andra stycket i de sakkunnigas förslag) torde lämpligen kunna behandlas enligt samma regler som försöksutskrivning och utackordering i familjevård.

11 §.

Denna paragraf motsvarar vissa delar av 12, 14 och 20 §§ i de sakkunnigas förslag.

I denna paragraf ha sammanförts bestämmelser om definitiv utskrivning av sinnesslöa från centralanstalt. Utskrivningsfrågan har här närmast behandlats ur synpunkten av gränsdragning för den rätt att kvarhålla sinnes-

*Departementets
chefen.*

*Departementets
chefen.*

slö på centralanstalt, som medgives i lagen. Däremot synes det icke vara nödvändigt att i lagen upptaga kategoriska bestämmelser om att de sinnesslöa under vissa förutsättningar *skola* utskrivas. Vissa föreskrifter i sådant hänseende böra däremot lämpligen givas i administrativ ordning.

I vissa yttranden har framhållits, att möjlighet att på privat väg draga försorg om undervisning och vård av en sinnesslö icke bör helt uteslutas. Denna synpunkt synes vara värd beaktande, men för att erhålla tillfredsställande kontroll över sådan privat vård synes det vara lämpligt, att i dessa undantagsfall den omvägen får anlitas, att den sinnesslöe först inskrives vid centralanstalt och därefter åter utskrives för privat vård. Härigenom vinnes bl. a. den fördelen, att centralanstaltens skyldighet att utöva viss tillsyn över utskrivna elever blir tillämplig.

Beslut om utskrivning torde liksom inskrivning böra ankomma på centralanstaltens läkare efter samråd med föreståndaren.

12 §.

*Departements-
chefen.*

I sinnessjuklagen föreskrives (22 §), att utskrivning må påkallas av bl. a. den sjuke själv och hans förmyndare. I analogi härmed synes en föreskrift om rätt att påkalla utskrivning böra lämnas även i förevarande lag. Då det här i huvudsak gäller barn torde det knappast vara lämpligt att utan inskränkning giva den sinnesslöe själv dylik rätt utan måste härför fordras, att han uppnått en viss grad av mognad. Då det här rör sig om barn med försenad förståndsutveckling kan åldersgränsen lämpligen sättas så högt som till 18 år.

13 §.

Denna paragraf motsvarar 20 § andra, tredje och fjärde styckena i de sakkunnigas förslag.

De sakkunniga anföra:

Som av de anförda bestämmelserna framgår, får definitiv utskrivning av bildbar sinnesslö icke äga rum före 21 års ålder. När sådan utskrivning sedan sker, innebär detta emellertid icke fullständig avkoppling från sinnesslövården, utan skall den sinnesslöe under hela sin återstående livstid stå inregistrerad i centralanstalten, vars föreståndare är skyldig att vid behov bistå honom med råd och hjälp. Denna bestämmelse har upptagits, då en sinnesslö i regel ej kan reda sig själv på egen hand. Mister den sinnesslöe sina föräldrar eller eljest får ändrade levnadsförhållanden, kan han, även om han är ganska arbetsduglig, behöva hjälp för ordnandet av de nya levnadsförhållandena, då han i allmänhet har svårt att själv ordna med anskaffandet av en ny plats, att omhändertaga sin arbetsförtjänst, göra nödiga inköp åt sig o. s. v. I dessa förhållanden kan råd behöva inhämtas av föreståndaren vid vederbörande centralanstalt, liksom denne även kan behöva giva anvisningar beträffande intagning i arbetshem, när en utskriven sinnesslö av den ena eller andra anledningen blir i behov av anstaltsvård. För den skull bör centralanstalts föreståndare hålla sig underrättad om de å denna inregistrerade utskrivna elevernas förhållanden under hela deras livstid. Önskvärt vore att föreståndaren med viss tids mellanrum besökte alla dessa sinnesslöa, såsom i några län sker, men har föreskrift härom dock icke ansetts kunna ifrågasättas.

Enligt departementsförslaget skulle alla bildbara sinnesslöa, som böra om- *Departements-*
fattas av den av de sakkunniga föreslagna eftervården, komma att passera *chefen.*
centralanstalterna. Några särskilda föreskrifter om anmälan till centralanstalt erfordras därför icke.

14 §.

Denna paragraf motsvarar 10 § i de sakkunnigas förslag till stadga för sinnesslövården. I denna föreskrives dels, att för bildbar sinnesslö, som enligt lagen skall omhändertagas å statsunderstödd anstalt, högre avgift än 200 kronor för år icke må uttagas av enskild person, och dels att om sådan sinnesslö intagits i enskild anstalt, återstoden av avgiften skall erläggas av vederbörande landsting eller stad.

De sakkunniga anföra härom:

I och med införande av skolplikt för sinnesslöa barn kan det ifrågasättas, huruvida icke anstaltsvården under tiden för den sinnesslöes skolundervisning och efterföljande praktiska utbildning borde för den enskilde vara kostnadsfri. Detta gäller nämligen icke endast ifråga om undervisning i folkskolan utan även beträffande den vård och undervisning som erhålles i blindskola och dövstumskola. Skäl kunna dock anföras mot att helt befria den enskilde från kostnad för undervisning och utbildning i sinnesslöanstalt. Detta skulle försvåra överflyttning till annan, avgiftsbelagd anstalt av barn, som kommit att intagas på sinnesslöanstalt, eller möjligen kunna väcka önskan att få ett undermåligt barn, som dock icke företer så höggradig undermålighet att den kan betecknas som sinnesslöhet, intaget i sinnesslöanstalt, då därmed komme att inbesparas den kostnad för barnets underhåll, som hemmet får vidkännas, om barnet under sin skolgång icke är intaget i anstalt. Avgiften bör emellertid sättas relativt lågt, så att den ej blir allt för betungande. Åtskilliga sinnesslöa barn komma nämligen från familjer, som icke äro berättigade till understöd av det allmänna, men för vilka en högre avgift för ett sinnesslött barn skulle bli nog så betungande och kunna lägga hinder i vägen för normala syskons utbildning. En begränsning till 200 kronor per år föreslås därför. Som en konsekvens av denna bestämmelse följer att för ett barn, som intages i enskild sinnesslöanstalt för erhållande av undervisning eller utbildning, skall den del av avgiften, vilken överskrider nämnda belopp, erläggas av vederbörande landsting resp. stad, och torde landstinget i dylikt fall lämpligen genom centralanstalten böra direkt uppbära den för den enskilde fastställda avgiften. Denna bör emellertid gälla endast som ett maximibelopp, så att centralanstalten må äga rättighet att bestämma den enskildes avgift till ett lägre belopp än de i stadgan bestämda 200 kronorna. Vad som sålunda stadgas anses endast kunna föreskrivas för den tid den sinnesslöe enligt lagen om sinnesslövården skall vara omhändertagen. Önskvärt är emellertid att samma princip blir tillämplad icke endast från skoltidens början till uppnädd 21 års ålder utan även för såväl barn, vilka bli intagna i vårdhem, som för till myndig ålder komna sinnesslöa, för vilka anstaltsvård fortfarande är behövlig.

Skolöverstyrelsen anför:

Det synes ej vara lämpligt, att vårdavgift av enskilda uttages. En tidigare beträffande statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn gällande föreskrift, att sådant bidrag endast kunde utgå för barn till fattiga föräldrar har numera borttagits, och bidraget göres ej beroende av föräldrarnas ekonomiska

ställning. Man har därvid tydligen ansett, att då sådana anordningar för genomförande av skolplikt bli nödvändiga, att barn måste omhändertagas utom hemmet, det allmänna skall träda emellan, när det gäller vårdkostnaden. Samma princip bör tillämpas vid genomförandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa. Att befrielse från avgift möjligen skulle stimulera målsmän att önska intagning av barn å anstalt även då tillräckliga skäl icke föreligga därtill torde ej vara att allvarligt räkna med, och intagning bör ju dessutom ske enligt objektiva grunder. Men däremot skulle genom befrielse från vårdavgift möjligheterna till samförstånd med målsmän rörande barns intagning å anstalt ökas.

Socialvårdskommittén anför:

Kommittén är för sin del icke övertygad om giltigheten av de skäl, som av de sakkunniga anförts för att avgift bör uttagas för den i lagen avsedda sinnesslövården; under alla förhållanden tala enligt kommitténs förmenande så starka skäl, icke minst rent humanitära, för att den föreslagna obligatoriska undervisningen göres kostnadsfri för den enskilde, att de av de sakkunniga anförda betänkligheterna bör få ge vika. I realiteten torde detta icke innebära någon mera avsevärd stegring av landstingens utgifter i jämförelse med de nuvarande, då landstingen redan nu torde bestrida vårdavgifterna för flertalet av de å anstalt vårdade sinnesslöa. Kommittén vill därför förorda, att avgift icke skall uttagas av enskild för vården och utbildningen av bildbar sinnesslö i skolpliktig ålder, vilken vistas i statsunderstödd sinnesslöanstalt.

Landstingsförbundet anför:

Förbundet har i och för sig intet att erinra mot att för bildbar sinnesslö icke av enskild person må uttagas högre avgift än 200 kr. per år. Dock bör, för den händelse folkpension utgår till den sinnesslöe, möjlighet föreligga att uttaga hela folkpensionen med undantag möjligen för ett mindre belopp, som förbehålles den sinnesslöe för rent personliga utgifter.

Liknande synpunkter ha uttalats av ett flertal landsting.

Medicinalstyrelsen anför:

Fastställande i stadgan av den högsta avgift, som av enskild person må uttagas för vård av sinnesslö å statsunderstödd anstalt för undervisning och uppfostran, finner styrelsen icke lämplig. Bestämmelser synas böra meddelas, som möjliggöra en smidigare reglering av ifrågakvarande avgift.

*Departements-
chefen.*

Såsom i åtskilliga yttranden och även av de sakkunniga framhållits tala starka skäl för att omhändertagandet av de bildbara sinnesslöa göres helt kostnadsfritt för de enskilda, särskilt som detta omhändertagande skall kunna genomföras även mot föräldrarnas vilja. De sakkunniga ha uttalat farhågor för att föräldrar härav skulle föranledas att försöka få sina barn intagna på sinnesslöanstalt även då tillräckliga skäl icke föreligga eller att kostnadsfriheten skulle föranleda motstånd mot en önskvärd omplacering till annan anstalt. Riskerna härför torde dock icke vara stora, då beslut om inskrivning och överflyttning givetvis alltid skola fattas efter objektiv prövning. På grund härav anser jag, att vården under den tid, då omhändertagandet skall vara obligatoriskt, d. v. s. från skolålderns inträde till 21 års ålder, bör vara kostnadsfritt för den enskilde. Om den sinnesslöe åtnjuter folkpension, invalidunderstöd eller barnbidrag synas dock dessa belopp böra

tillfalla anstalten för täckande av kostnaderna för vården. I vilken utsträckning de sinnesslöa böra få behålla inkomster av dylikt slag såsom fickpengar är närmast en vårdteknisk fråga och bör lämpligen regleras i administrativ ordning.

15 och 16 §§.

Dessa paragrafer motsvara 25 och 26 §§ i de sakkunnigas förslag.
De sakkunniga anföra:

Anledning till klagan i ärende rörande omhändertagande av barn inom sinnesslövrården kan tänkas förekomma, dels på så sätt att intagning ej kommit till stånd där enligt klagandens åsikt sådan bort ske, dels på så sätt att anmälan gjorts eller intagning i sinnesslöanstalt skett av barn, som enligt klagandens förmenande ej är sinnesslött eller också så lågtstående att det ej bör tillhöra den kategori av sinnesslöa, för vilka skolplikt skall föreligga. Vid uttagning av sinnesslöa barn ur skolklasserna kan olika mening komma att företrädas av klasslärare, läkare eller barnavårdsnämnd. Anser lärare eller barnavårdsnämnd ett barn vara sinnesslött, men läkaren vägrar utfärda intyg för intagning i sinnesslöanstalt, ha de möjlighet att underställa medicinalstyrelsen ärendets prövning. I avvaktan på att ärendet avgöres må barnet, om medicinalstyrelsen ej förordnar om dess intagning på anstalt för observation, kvarstanna i skolan. Anser läkare att ett barn är sinnesslött, men skolans ledning vägrar skilja det från undervisningen eller baravårdsnämnden underlåter att vidtaga åtgärder för dess intagning i sinnesslöanstalt, kan denne om han är skolläkare eller tjänsteläkare likaledes underställa medicinalstyrelsen ärendets prövning. Samma rätt tillkommer folkskolinspektören.

Föräldrar som ej anse att deras barn bör omhändertagas inom sinnesslövrården ha även möjlighet att överklaga beslut om ansökning till eller intagning i sinnesslöanstalt. Oberoende av om sådan klagan förts skall dock barn, som anmälts till sinnesslöanstalt, intagas där när plats kan beredas, då man med hänsyn till den undersökning barnet före anmälan till sinnesslöanstalten genomgått kan förutsätta att omhändertagandet i flertalet av dessa fall är befogat och uppskov med intagningen ofta skulle medföra att barnet intoges mitt under pågående lästermin i stället för vid dess början, till olägenhet för undervisningen av såväl barnet självt som den avdelning det tillhör.

Klagan över föreståndares vägran att medgiva hemtagande av elev skall i första hand behandlas av vederbörande anstaltsstyrelse. Åtnöjer sig klaganden ej med dess beslut, har det, om framställningen gällt skolelevs ferievistelse, ansetts tillräckligt att avgörandet i sista hand lägges hos inspektören för sinnesslövrården. Gäller framställningen däremot försöksutskrivning av arbetshemselev skall medicinalstyrelsen vara överinstans, men har denna att före ärendets avgörande infordra yttrande av inspektören för sinnesslövrården.

I det föregående har jag närmare utvecklat, att klagan över beslut, varigenom inskrivning i centralanstalt verkstälts eller definitiv utskrivning vägrats, bör föras hos sinnessjuknämnden. I andra fall torde möjlighet böra finnas att överklaga beslut rörande inskrivning, utskrivning och överflyttning till annan anstalt hos medicinalstyrelsen. I fråga om andra beslut, som kunna ifrågakomma, torde någon klagorätt ej vara erforderlig.

*Departement-
chefen.*

17 och 18 §§.

Departements-
chefen.

Av skäl, som jag närmare berört i den allmänna motiveringen, torde de för lagens tillämpning erforderliga tvångsmedlen böra regleras direkt i den förevarande lagen och närmast efter mönster av motsvarande bestämmelser i sinnessjuklagen. Så har också skett i nu ifrågavarande båda paragrafer. I motsats till vad förhållandet är enligt sinnessjuklagen har jag dock ansett, att möjlighet bör föreligga att få ett intagningsbeslut prövat av sinnessjuknämnden innan det kan verkställas. På grund härav har föreskrivits, att beslutet icke må tvångsvis verkställas förrän tjugu dagar förflutit från det delgivning ägt rum med vårdnadshavaren och det visas, att beslutet icke inom nämnda tid överklagats. Tidsfristen är sålunda icke att betrakta som en fatalitet i den meningen, att beslutet icke efter dennas utlöpande kan överklagas, men senare överklagande bör ej hindra verkställigheten. Sinnessjuknämnden bör också äga förordna om verkställighet i avbidan på ärendes slutliga avgörande, då det i tveksamma fall kan vara erforderligt att vederbörande intages på anstalt för att komma under närmare observation.

Tvångsmedel bör givetvis även stå till förfogande gentemot den, som redan är intagen men olovligen undanhåller sig från anstalt, vare sig han direkt rymt från anstalten eller blott underlåtit att inställa sig efter ferievistelse, permission, försöksutskrivning eller dylikt. Upprepas dylikt olovligt undanhållande torde det ofta vara nödvändigt att överflytta vederbörande till annan anstalt.

19 §.

Departements-
chefen.

Såsom jag förut anfört torde åtskilliga bestämmelser i de sakkunnigas förslag vara av beskaffenhet att lämpligen böra regleras i administrativ ordning. Hit höra bl. a. föreskrifterna om anmälan till pastorsämbetet samt om skyldighet att påkalla sterilisering och föranstalta om förordnande av förmyndare.

Övergångsbestämmelser.

Departements-
chefen.

Såsom redan nämnts kan av olika skäl den tidpunkt, då landstingens och städernas skyldigheter i fråga om anstaltsorganisationen skola vara fullgjorda, ännu icke fastställas. Detta behöver emellertid icke medföra, att icke lagen i övriga delar sättes i kraft och tillämpas i den mån omhändertagande av bildbara sinnesslöa å befintliga anstalter kommer till stånd. Med undantag för 2 § synes därför lagen böra träda i kraft den 1 januari 1945. Det är emellertid uppenbart, att under övergångstiden skyldighet icke kan föreligga att emottaga alla till landstingsanstalterna anmälda barn. Det synes emellertid vara lämpligt, att själva ansökningsförfarandet redan från början tillämpas på det i lagen föreskrivna sättet. I den mån de sinnesslöa icke kunna beredas plats få därför ansökningarna läggas på hög såsom expektanter. Även sedan lagen trätt i full tillämpning torde det icke kunna und-

vikas, att svårighet tillfälligtvis kan uppstå att bereda plats för en bildbar sinnesslö, om vars inskrivning i centralanstalt ansökan gjorts.

Under övergångstiden torde befintliga skolhem i första hand böra fungera såsom centralanstalter. Anstalter, som motsvara den nya lagens upptagningshem och arbetshem, böra snarast möjligt anknytas till skolhemmen och ställas under gemensam styrelse. Då så skett (eller eventuellt befrielse enligt 3 § andra stycket i visst hänseende medgives) anses centralanstalt vara anordnad. Där hinder möter för för anordnande av gemensam styrelse, t. ex. på grund av att äganderättsförhållandena äro olika, kan under övergångstiden beträffande dylik anstalt tillämpas samma regler som för enskilda anstalter.

Samtliga landsting ha för närvarande själva eller gemensamt med annat landsting eller stad skolhem med sinnesslöskola. I vissa städer, som icke deltaga i landsting, saknas emellertid skolhem. Där externatskola finnes bör denna då kunna övertaga skolhemmets roll såsom centralanstalt. I de fall, då varken skolhem eller externatskola finnes, ställer sig saken svårare. Även dessa städer ha emellertid hittills vidtagit åtgärder för omhändertagande av bildbara sinnesslöa genom att sända dem till vissa enskilda anstalter, och man torde kunna förutsätta att så skall komma att ske även i fortsättningen, trots att städernas obetingade skyldighet att draga försorg om de sinnesslöa ännu icke trätt i kraft. Under sådana förhållanden synes det vara värdefullt, om även här möjlighet öppnas att begagna sig av lagens tvångsmedel. Intill dess någon anstalt upprättats torde man lämpligen kunna anförtro de uppgifter, som enligt lagen skola fullgöras av centralanstaltens styrelse, föreståndare och läkare åt barnavårdsnämnden och vederbörande stadsläkare.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen.

Då i den föreslagna lagen vissa skyldigheter åläggas barnavårdsnämnderna synes det vara erforderligt att i den uppräkningslista, som förekommer i 2 § 3 mom. barnavårdslagen av lagar, i vilka särskilda skyldigheter ålagts barnavårdsnämnd eller dess ordförande, även medtaga den nu föreslagna lagen. *Departementschefen.*

Föredragande departementschefens hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga inom socialdepartementet upprättade förslag till

- 1) lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa; samt
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Kungl. Maj:ts proposition nr 205.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Wernstedt.

F ö r s l a g
till
Lag om sinnesslövården.

1 Kap.

1 §.

Som sinnesslö betecknas i denna lag den, som intellektuellt står för lågt att kunna tillgodogöra sig undervisning i folkskola.

2 §.

Anstalt, anordnad av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, benämnes kommunal anstalt.

Anstalt, anordnad av förening, stiftelse eller enskild person, benämnes enskild anstalt.

3 §.

Landsting och stad, som ej deltagar i landsting, har med i 6 § angivna undantag att anordna skolhem med erforderligt antal platser för undervisning, uppfostran och vård av bildbara sinnesslöa barn. Denna skyldighet må kunna överflyttas på förening eller stiftelse, som av medicinalstyrelsen godkännes för uppgiften.

Anstalt av här ifrågavarande slag betecknas i denna lag som centralanstalt.

I stad må behovet av skolplatser för uppgift, som i första stycket sägs, delvis tillgodoses genom inrättandet av särskild externatskola för bildbara sinnesslöa barn.

4 §.

Centralanstalt bör förutom skolhem omfatta dels vårdhem för sinnesslöa barn dels arbetshem för vidare utbildning i praktiskt hänseende av elever, som avslutat skolundervisningen.

Där vårdhem för barn eller arbetshem ännu ej kommit till stånd i anslutning till skolhem för bildbara sinnesslöa skall samarbete anordnas mellan skolhemmet och enskild anstalt av motsvarande art.

5 §.

Å vårdhem, som är beläget vid skolhem för sinnesslöa barn, må obildbara ej kvarstanna efter fyllda 16 år.

6 §.

Det tillkommer staten att anordna anstalt för undervisning, uppfostran och vård av bildbara sinnesslöa barn, som äro blinda eller dövstumma, ävenså i fråga om bildbara sinnesslöa barn, som äro epileptiska, i den mån plats ej

kan beredas sådant barn i enskild, av medicinalstyrelsen för uppgiften godkänd epileptikeranstalt.

Samma skyldighet åligger staten i fråga om bildbara sinnesslöa barn, vilka på grund av vanart, disciplinärt uppträdande, motoriska rubbningar eller annorledes äro skadliga för samlivet å kommunal eller enskild anstalt. För dylika barn, som icke äro vanartade, må dock landsting och stad, som ej deltagar i landsting, samt förening eller stiftelse, som av medicinalstyrelsen godkännes för uppgiften, anordna sådan anstalt.

7 §.

Det tillkommer staten att ombesörja vård av asociala sinnesslöa samt obildbara sinnesslöa, som äro svårskötta eller lida av tuberkulos i smittsamt stadium.

Detsamma gäller ifråga om obildbara sinnesslöa, som uppnått 16 års ålder, i den mån plats ej kan beredas sådan sinnesslö i enskilt vårdhem.

8 §.

Anstalterna för sinnesslöa, med undantag av de för blinda och dövstumma, stå under överinseende av medicinalstyrelsen och närmaste tillsyn av inspektören för sinnesslövården.

Förutom medicinsk-psykiatrisk inspektion skola sinnesslöskolor och vid skolhem för sinnesslöa anordnade eller med sådant samorganiserade arbetshem vara underkastade pedagogisk inspektion.

2 Kap.

9 §.

Skolelev, som på grund av bristande fattningsförmåga icke kan tillgoda göra sig den undervisning, som meddelas i folkskola, skall av vederbörande skolstyrelse anmälas till barnavårdsnämnden.

Skolpliktigt barn, som på grund av svag fattningsförmåga ej börjat skolan, skall likaledes, senast när det uppnått nio års ålder, anmälas till barnavårdsnämnden.

I stad, där externatskola för sinnesslöa barn är inrättad, gäller denna anmälningsplikt ej när fråga är om överflyttning från folkskolan till denna externatskola. Befinnes elev i externatskola för sinnesslöa barn vara i behov av anstaltsvård, skall anmälan härom av vederbörande skolstyrelse ingivas till barnavårdsnämnden.

10 §.

När anmälan, som i 9 § sägs, inkommit till barnavårdsnämnden, skall denna ombesörja läkarundersökning av det sålunda anmälda barnet, därest sådan undersökning ej redan skett. Om läkaren vid sin undersökning finner barnet vara sinnesslött, skall barnavårdsnämnden, därest anhöriga icke vidtagit sådan åtgärd, ingiva ansökan om barnets intagning i vederbörande centralanstalt för sinnesslöa barn. Är fråga om sinnesslött barn, som är behäf-

tat med blindhet eller dövstumhet, skall ansökan ingivas till vederbörande statsanstalt. För sinnesslött barn, som är behäftat med epilepsi, skall ansökan ingivas till epileptikeranstalt.

Det åligger anstaltens läkare att efter granskning av sådan ansökan i samråd med föreståndaren avgöra om barnet lämpligen kan intagas i anstalten eller företer så höggradig psykisk defekt, att intagning för prövning av bildbarhet är obehövlig.

I förstnämnda fall skall anstaltens föreståndare lämna sökanden meddelande om den tid, vid vilken barnet kan mottagas, och har sökanden att inom den angivna tiden ombesörja barnets intagande i anstalten. Det åligger barnavårdsnämnden att tillse att intagningen kommer till stånd.

11 §.

I fråga om anmält barn, som ej intages, enär det av anstaltens läkare förklarats vara obildbart, äger den som har vårdnaden om barnet att, där barnavårdslagens 22 § ej är tillämplig, avgöra om ansökan skall ingivas till vårdhem för sinnesslöa.

12 §.

Där i anstalten intaget barn befunnits obildbart, skall det utskrivas från skolhemmet. Beslut härom skall meddelas den, som har vårdnaden om barnet, vilken äger att, där barnavårdslagens 22 § ej är tillämplig, avgöra om barnet skall överflyttas till vårdhem för sinnesslöa eller på annat sätt omhändertagas.

Detsamma gäller i externatskola för sinnesslöa intaget barn, som befunnits obildbart.

13 §.

Elev, som är föremål för prövning beträffande bildbarhet, vilken prövningstid ej bör överskrida ett år, må icke utskrivas från anstalten. Sådan elev må icke heller utskrivas från externatskola för sinnesslöa barn, såvida ej fråga är om överflyttning till anstalt för sådant barn.

14 §.

Elev, som vid prövning befunnits stå för högt för att kunna betecknas som sinnesslö, må kvarstanna endast om platsen icke behöves för elev, som är sinnesslö, och undervisning i hjälpklass ej står till elevens förfogande.

15 §.

Elev, som befinnes vara behäftad med lyte, sjukdom eller egenhet, som i 6 § sägs, skall överflyttas till däri omförmäld lämplig anstalt. Sker överflyttning till statlig sinnesslöanstalt eller till epileptikeranstalt skall eleven utskrivas; i annat fall skall eleven kvarstå inregistrerad vid centralanstalten.

16 §.

Bildbar sinnesslö elev skall kvarstanna i skolan så länge hans ålder och förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen utgör anledning därtill, dock

högst 8 år, samt därefter i arbetshem fortsätta utbildningen i praktiskt händelse till 21 års ålder, därest ej åtgärd, som i 17 § sägs, dessförinnan vidtages. Erfordras härför i fråga om elev, vilken är intagen i centralanstalt, överflyttning till enskilt arbetshem, skall eleven vara underkastad viss tillsyn från centralanstalten, vars föreståndare har att besluta om den fortsatta behandlingen.

Under ferierna må skolelev i den utsträckning föreståndaren i samråd med läkaren bestämmer vistas i enskilt hem, där lämplig vård och betryggande tillsyn kan beredas.

17 §.

Även före 21 års ålder må elev utackorderas i familjevård eller försöksutskrivs till enskilt hem, där lämplig vård och betryggande tillsyn kan beredas. Härom beslutar föreståndaren vid vederbörande centralanstalt beträffande såväl elev tillhörande denna som elev vid annan kommunal eller enskild anstalt.

I hem, där sinnesslö erhåller familjevård, skall besök minst två gånger årligen å förut icke tillkännagivna tider avläggas av anstaltens föreståndare eller annan lämplig funktionär. Föreståndaren äger att, där han så finner vara erforderligt, besluta om den sinnesslöes överflyttning till annat hem eller återintagning i anstalt.

Om försöksutskrivnen elevs tillstånd och uppförande samt levnadsförhållanden skall föreståndaren hålla sig underrättad och äger denne att, där han så finner erforderligt, besluta om den försöksutskrivnes återintagning.

18 §.

Uppgift, som i 17 § sägs, må överflyttas på föreståndare vid enskild anstalt, som av medicinalstyrelsen godkännes för uppgiften.

19 §.

Elev, som genomgått externatskola för sinnesslöa barn eller avslutat skolundervisning i enskild anstalt för sinnesslöa, där fortsatt praktisk utbildning ej kan beredas, skall anmälas till vederbörande centralanstalt och genom denna anstalts försorg intagas i arbetshem.

Elev, som i första stycket sägs, må dock under den i 17 § omförmälda förutsättningen direkt utskrivs från skolan eller skolhemmet, om han ej är i behov av fortsatt praktisk utbildning. Sålunda utskrivnen elev skall till 21 års ålder stå under tillsyn av externatskolans eller ifrågavarande anstalts ledning och har denna att, därest anstaltsvård visat sig behövlig, anmäla eleven till vederbörande centralanstalt, vars föreståndare har att ombesörja intagning i lämpligt arbetshem.

20 §.

Före 21 års ålder må definitiv utskrivning av bildbar sinnesslö ej äga rum.

Bildbar sinnesslö, som ej tillhör den statliga sinnesslövarden eller är epileptiker, skall under hela sin livstid stå inregistrerad i vederbörande central-

anstalt med skyldighet för dennas ledning att vid behov bistå med råd och hjälp.

Elev, som i 19 § andra stycket sägs, skall vid uppnådd 21 års ålder anmälas till vederbörande centralanstalt, där detta ej tidigare skett.

Vid utskrivning av elev från arbetshem, som ej utgör del av centralanstalt, skall anmälan om utskrivningen ske till vederbörande centralanstalt.

Vid utskrivning från statlig sinnesslöanstalt eller från epileptikeranstalt skall anmälan om utskrivning ske till hjälpverksamhetsläkaren vid vederbörande sinnessjukhus.

21 §.

I enskilt arbetshem för sinnesslöa, som icke är anordnat vid eller samorganiserat med skolhem, må intagning icke äga rum utan föregående anmälan till vederbörande centralanstalt.

Likaledes må obildbar sinnesslö under 16 år icke utan föregående anmälan till vederbörande centralanstalt intagas i enskilt vårdhem för sinnesslöa.

22 §.

Å anstalt eller i externatskola intagen sinnesslö skall genom läkarens försorg anmälas till pastorsämbetet.

23 §.

Det åligger läkare vid anstalt för sinnesslöa och läkare vid externatskola för sådana barn att i fall, där anledning till sterilisering föreligger, påkalla vidtagande av sådan åtgärd.

24 §.

Styrelsen eller föreståndaren för sinnesslö- eller epileptikeranstalt har att ombesörja att i anstalten intagen bildbar sinnesslö erhåller förmyndare, då han uppnår 21 års ålder.

Det åligger ledningen för externatskola för sinnesslöa barn att vidtaga denna åtgärd beträffande elev, som utskrivits från skolan och står under tillsyn av dennas ledning.

25 §.

Klagan i ärende rörande intagning i sinnesslöanstalt av skolpliktigt barn föres hos medicinalstyrelsen, som före ärendets avgörande, där så prövas erforderligt, må förordna om barnets intagande för observation i lämplig anstalt eller eljest inhämta yttrande av specialutbildad läkare om barnets psykiska tillstånd.

Sådan klagan må föras av den, som har vårdnaden om barnet, dess förmyndare, barnavårdsnämnd, skolläkare eller tjänsteläkare, skolstyrelse eller lärare som förestår skola samt folkskoleinspektör.

26 §.

Bifalles ej begäran om skolelevs vistelse i enskilt hem under ferierna, skall ärendet hänskjutas till anstaltens styrelse. Den som ej åtnöjer sig med dess beslut äger hänvända sig till inspektören för sinnesslövården.

Bifalles ej begäran om försöksutskrivning från arbetshem av elev, vilkens ålder understiger 21 år, skall ärendet hänskjutas till centralanstaltens styrelse. Dess beslut må överklagas hos medicinalstyrelsen, som har att före ärendets avgörande infordra yttrande av inspektören för sinnesslövården.

F ö r s l a g

till

Lag om ändrad lydelse av 29 § i lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd.

29 §.

2 mom. Befinnes, i annat fall än i 22 § avses, barn under sexton år till följd av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet vara i behov av särskild vård utom hemmet, som ej kan beredas av föräldrarna, och varder detta behov icke annorledes afhjälpt, skall barnavårdsnämnden, då föräldrarna det medgiva, omhändertaga barnet. Företer sådant barn sinnesslöhet, skall barnavårdsnämnden omhändertaga barnet, även om föräldrarna ej lämna sitt medgivande därtill.